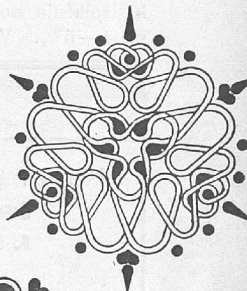

Ž · E · N · S · K · I
S · V · E · T
1 · 9 · 3 · 5

9

Krize bo konec, ko bodo domači denarni zavodi mogli zopet dajati
nova posojila iz novih vlog. Zaupajte Vaš denar

Mestni hranilnici ljubljanski

ki izplačuje nove vloge, vložene po l. 1933 neomejeno ter jih obrestuje po 4—5%. Vloge nad Din 400,000.000.—. Rezerve Din 14,600.000.—.

Kadar potrebujete premog in drva pokličite

telefonsko številko 2059

I. Pogačnik, Bohoričeva ulica 5

veletrgovina s kurivom

Najboljše blago!

Solidne cene!

J. BLASNIKA NASL.
UNIVERZITETNA TISKARNA

LITOGRAFIJA
ZALOŽNIŠTVO
VEL. PRATIKE
LJUBLJANA

KARTONAŽA
VREČICE ZA
SEMENA ITO.
BREG 10-12

NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE IZVRŠUJE TISKOVINE NAJCENEJE IN NAJBOLJE

Drobna knjižica
z veliko vsebine

Dekliško perilo

modeli in kroji perila za deklice od 12--18 let. Posebno bogate priloge z risbami za vzecnine, ki so uporabne tudi za okras otroških oblek in predpasnikov. Cena Din 6.—. Denar je poslati z naročilom vred.

ŽENSKI SVET

SEPTEMBER 1935

LJUBLJANA

LETO XIII-9

„Up sreče onstran groba v prsih hrani“

Odlomek iz romana o Prešernu

Ilka Vaštetova

Konec

Bilo je že daleč preko polnoči, ko so zacvilila vrata k Prešernovemu stanovanju. Mati, ki doslej še ni bila zatisnila očesa, je prižgala svečo na nočni omarici. S trdimi negotovimi koraki je prišel sin skozi sobo.

„France!“

Motne okrvavele oči so se ozrle v luč, v razsvetljeno materino obličje. Šel je mimo kakor mimo vizije. Že je zaprl vrata svoje sobe za seboj.

Pijan!

Po uvelem materinem obličju, ki se je nagnilo k sveči, so zdrknile solze. Noč jih je zakrila.

Drugo jutro je Katra klicala brata:

„France! Poglej, kdo je prišel!“

S težavo je France odprl oči.

„Mati!“ je iztegnil roko.

Mati jo je prišla z obema svojima. Sedla je na posteljni rob in zrla smehljaje sinu v oči:

„Dobro jutro!“

Francetu pa je počasi vstajal spomin in vroče ga je izpreletelo:

„Kdaj ste prišli, mati?“ je vprašal s strahom v srcu.

Mati je čitala v sinovih očeh. V zadregi je pogladila njegovo majhno gladko gosposko roko s svojo hrapavo kmetiško in odgovorila z dobrohotnim smehljajem:

„Včeraj dopoldne. Boštjanov stric je peljal krompir v Ljubljano in sinu nekaj prigrizka, pa sem prisedla. Ponoči sva se odpeljala, ob devetih sva bila že pri Figabirtu. Dobre konje ima Boštjan. Vso pot sva se ustavila samo v Kranju pri Jalenu. Od doma te vsi pozdravljajo: oče in Mina in vsi drugi. Tudi Boštjanov stric.“

Prešeren je dobro čutil odkod materina zgovornost. Toda njena rahlo-čutna obzirnost je le še bolj mučila njegovo težko vest. „Edina sreča, da mati ne sluti vse resnice!“ mu je zatrepetalo v duši. Jasno je videl, kolikšno trpljenje bi bil zavalil na to srce, ki ga je tako zelo ljubilo. Njegov samomor bi bil skoraj gotovo tudi umor... O, gola sebičnost ga je prignala tako daleč... Ali ni vsak samomorilec sebičnež? Ne, vsak ne. Kdor je onim, ki ga ljubijo, v pogubo, se umakne iz ljubezni do njih. In še tedaj samomor ni junaštvo. Figarstvo je. Junaštvo bi bila popolna izprememba

svojega bitja, borba s samim seboj do konca. Ne, samomor ni junaštvo. Le neozdravljiva kužna bolezen bi mogla opravičiti samomorilca.

Ob pogledu v materine oči so nekoliko ponehale bolečine, ki so mu kljuvale v srcu. Sklenil je, da v dneh, ki jih prebije mati pri njem, posveti ves svoj prosti čas le njej.

Njegova boleost?

Še mu je kljuvalo v srcu. A odganjal je boleče misli: Zdaj ne, ko je mati tu! Seveda ga misli niso vedno ubogale. In kadar so ga premagale, so materine oči s skrbjo iskale v njegovem temnem obrazu.

Zvečer je peljal mater v gledališče. Ne daleč od njiju je sedela v loži Primčeva Julija s svojo materjo.

Gospa Primčeva se je nagnila k hčeri in strupeno zagodrnjala:

„Glej, glej! Tvoj častilec in Damenbegleitung! Ein feines Liebchen, das muß ich sagen!“

Julija se je previdno ozrla na tisto stran. Že je zagledala Prešernovo karakteristično glavo. In poleg njega?

Juliji je stopila vsa kri v lica in oči so ji jezno zagorele. Očitajoče je odvrnila:

„To je vendar njegova mati!“

Kar sram jo je bilo zaradi materine prostaške zajedljivosti. Gospa je zaničljivo pokimala in ošabno siknila:

„Navadna kmetica!“

Julijine oči so še bolj zažarele. Roka, ki je držala pahljačo, se je tresla.

„Bolj je inteligentna kakor marsikatera „dama“, ki se nočoj tu ščepiri. Kanonik Gollmajer je pravil, da zelo rada čita knjige.“

„Zato se še ne more štuliti med izobražence,“ je gospa ošabno vztrajala. „Vidi se ji, da ji manjka potrebna šolska izobrazba. Že na obrazu se ji vidi.“

Poslednje besede je izrekla s poudarkom, ki je pričal, da njena trditev ni odkritosrčna. Julija se je še enkrat ozrla v inteligentni obraz Prešernove matere. Žena je bila nekoč gotovo lepo dekle.

„Ali se meni tudi vidi?“ je vprašala Julija in glas se ji je od razburjenja že nekoliko tresel.

„Kakšno neumno vprašanje! Kako se moreš primerjati z ono kmetico!“

„Ker je hodila v ljubljansko samostansko šolo kakor jaz. Pokojni bibliotekar Čop je pravil nekoč svoji teti, gospej Scheuchenstuelovi, da se je Prešernova mati šolala v samostanu v Beljaku in v Ljubljani. On je sodil, da je materina nadarjenost močno vplivala na sinovo.“

Julijine vzbočene ustne so se tresle. Roke so se nervozno igrale. S trmo in uporom v srcu je še dostavila, ko je njena mati v presenečenem molku gledala premo pred se:

„Že zaradi njenega sina bi jo morali Kranjci častiti.“

Zdajci je gospa Primčeva zardela od nevolje. Ostro je siknila, medtem ko so ugasnile luči in je ponehal hrup v gledališču:

„Fasle nicht solch einen Unsinn!“

Julija je skomignila z rameni. Z odprtega odra je zasijala po temni dvorani medla luč. Odsevala je le v obrazih in se lesketala v očeh zbranih gledalcev. Skrivaj se je Julija ozrla proti Prešernu... Njegove oči so bile obrnjene naravnost proti njej.

Prešernova mati je že opazila, da se sin ni zmenil za predstavo na odru. Ugotovila je tudi smer Francetovih pogledov. V prihodnjem odmoru je vprašala, dasi je slutila odgovor:

„Kdo je ono dekle z velikimi modrimi očmi?“

France se je grenko nasmehnil.

„To je ona.“ je dejal preprosto.

Mati je prikimala.

Grenak občutek je vstal tudi v njej. Ono drobno dekletce z rožnatim obrazkom je torej držalo v svoji majhni orokavičeni roki Francetovo srečo... „Ljubi Bog v nebesih! Odpri dekletu srce, da se moj sin ne pogubi!“ je gorko vstala molitev v materini pobožni duši.

Trinajstega septembra je bilo. Deževno pusto vreme kakor že ves september. Gosta jesenska megla je ležala ob Ljubljani. Iz megle pa je neprestano curljal dež. „Za zidom“ so se v nočni temi svetlikale po cesti luže z migljajočimi kolobarčki. V debelih curkih je lila deževnica iz pokvarjenih žlebov in tleskala ob tlak.

Prešeren je z dežnikom v roki skakal mimo luž in žlobudrajočih žlebnih potočkov. Naposled se je zatekel v vežo enonadstropne hiše ter se po stopnicah vzel v prvo nadstropje, kjer je krčmaril „Črni Jurij“, oče Eržen.

Pred steklenimi vrati je ustavil Prešerna krčmar.

„Oh, gospod dohtar, kakšno vreme!“

„Vam se pa prileže, ata Eržen,“ je pomežiknil poet in pokazal skozi vrata na nabito polno pivnico.

„Eh, nu, bo že. Gospod profesor so tudi notri.“

„Kateri?“

„Dohtar Jaka. Sami sedijo. Oh, strašno so slabe volje. Včasih so se radi pošalili, zdaj pa kar sami zase nekaj premišljujejo.“

„Ej, ata, tudi vi bi premišljevali, če bi vas leto za letom pregnjala druhal zelotskih jozefincev.“

— In ko je ata Eržen ob nerazumljivih besedah pogledal z okroglimi očmi in odprtimi usti, je Prešeren z našmeškom pristavil:

„To se pravi: trop brihtnih dunajskih podrepnikov.“

„Ahal“ se je možu zasvetilo.

V sobi pa so pri mizi nasproti vrat sedeli vrli Krakovci in Trnovci. Martin Goršič, ki se je ozrl na steklena vrata, je ustavil žlobudranje tovarišev:

„Fantje, dohtar gre! Zdaj pa le eno ‚zažingajmo!‘“

In vrezali so jo:

„Če labud' prot' jug' lete...“

Prešeren je vstopil in jim mimogrede zadovoljno pokimal. Njegove polzaprte oči pa so med pivci iskale in naše osamelega gosta: dohtarja Jakoba Zupana.

„Dober večer, Jakon!“

Jakon je zavlekel stisnjene ustne:

„O, dober pa, dober! Tebi ga ne želim nikdar tako dobrega.“

Nekaj se mu je potreslo v glasu.

Prešeren je molče sedel k Zupanu. Jakonov glas mu je čudno odmeval v srcu. Ali se ni zatreslo v njem kakor jok? Ubogi Zupan! Ali se je zopet začelo? Ali še niso zaključili disciplinarne preiskave proti njemu? Bajce je zapisnik obsegal nad 600 folio strani. Poslali so že predlog na Dunaj, je slišal. Nu, morda bodo tam pametnejši, nego so gospodje tu...

Pristopil je krčmar in postavil pred Prešerna polič muškateleca.

„Tri bokale pivcem!“ je Prešeren naročil, ne da bi pomislil na svoj že precej shujšani mošnjček. Pa pomislek v takih rečeh že od nekdaj ni bil njegova navada na veliko žalost in jezo njegove skrbne sestre Katre.

„Nu, Jakon, poplakni in pogoltni! To je Crobathov recept za takšne bolezni, kakor tarejo tebe in mene,“ je France vzpodbujal izredno zamračenega tovariša.

V Jakonovih očeh se je utrnil strupen blisk. Njegovo široko rdeče obličje je še bolj zardelo. Uporno je odmaknil roko od kozarca.

„Bi moral danes precej debelo požretil!“ je globko zagodrnjal, izvlekel iz „zašpehanega“ fraka že dokaj umazan robec in se temeljito useknil.

Prešeren ga je predobro poznal, da bi ne vedel: Preden Jakon ne iztrese svojega strupa, ne bo zdrav.

„Ali so ti tvoji duhovni tovariši spet pripravili dokaz svoje krščanske ljubezni?“

„O, spet! Pa še imenitnega! Ha! Črno na belem — v dokumentu!“

Neizmerno grenko in raztrgano je prišel krik iz čudakovega srca. Prešeren je vedel: Zdaj pride!

Zupan si je natočil kozarec in izpil na dušek. Potem še enega. In s praznim bokalom je potrkal na mizo.

„Le poslušaj: Dokument njihove krščanske ljubezni se glasi: Jakob Zupan ist seines Lehramtes zu entheben. Aus besonderer Gnade bewillige ich ihm als Ruhegehalt jährlich 500 Gulden... Aus besonderer Gnade! Hahaha!“

Prešeren se je zdrzil. Kakor krakanje je zadonel Zupanov raztrgani glas... Torej so siromaka resnično ubili!

„Saj niso ljudje!“ je bruhnilo iz Prešerna v onemoglem srcu, „gonijo te, kakor divjo zver!“

„Prav imaš, bratec. In kakor divjo zver me zapro v kletko. Dokument se namreč še nadaljuje: Zupan hat seinen Aufenthalt in Klagenfurt zu nehmen —“

„Prokleti psi!“

„In še nekaj se bere tam, nekaj o „polizeilich überwachen“. Nisem si vsega dobesedno zapomnil.“

„Pa kdo te je obsodil? Pritožiš se —“

„Pri kom pa? Dekret je podpisan v — cesarjevem imenu — od — nadvojvode Ludovika...“ Poslednje besede so prišle le s težavo iz stisnjenega grla.

Drhtljaj je izpreletel mišice na učenjakovem obrazu. Le z naporom vse volje je potlačil bolečino, da ni glasno zajokal.

Prešeren je obmolknil in se zazrl pred se. Ne da bi se okrenil, je po strani videl, da si je Zupan z roko otrl solze z lic. Torej — to je bilo plačilo učenjaku Zupanu za vse njegovo delo za narod, za vso njegovo vročo ljubezen do domovine, za vso brezprimerno požrtvovalnost, s katero je leto za letom vse križem prepotoval rodno zemljo in nabiral narodove jezikovne zaklade, jih poizkušal sam pomnožiti s prestavami, razpravami in celo s svojimi poezijami. Res ni bil velik pesnik, a bil je tem večji učenjak, znan tudi inozemskim slovanskim jezikoslovcem, ki so radi iskali stike z njim in ga večkrat tudi osebno obiskali. Ti stiki so seveda avstrijsko policijo razburjali, kakor jo je razburjalo vse, kar je količkaj kazalo na probujenje slovanske zavesti.

Dolgo je Prešeren molčal, potem je vzdihnil:

„O, Metternich! Črv gloda na tvojem gospodstvu, ti pa se loviš za fantomom evropskega vodstva!“

Zupan je dvignil glavo in pristavil:

„ — ki si ga misliš utrditi na novem vladarskem shodu v čeških Toplicah. He! Meni verjemi, France: Kakor je pokojni car Aleksander naposled pokazal Metternichu figo, tako mu jo nekoč pokaže car Nikolaj. Ej, mogočni naš kancelar, tudi ti pojdeš nekoč mojo pot!“

Prešeren je prikimal.

„Imaš prav. Mož je že prekoračil svoj vrh. Osvoboditev Grčije po Rusih je bilo prvo poleno, ki mu je priletelo pod noge. Pariška julijska revolucija pred petimi leti tudi ni bila v njegovem računu. Madžari kuhajo čudno kašo, Lahi so — potuhnjeno kakor mački — vedno pripravljene na skok, Nemci pa Metternicha menda poslušajo le na videz, v resnici delajo po svoji glavi.“

„Navzdol gre mož, navzdol, čeprav si morda domišlja, da drži Avstrijo še bolj v rokah, odkar je umrl oni tiran.“

Oni tiran — to je bil cesar Franc, ki je bil umrl že koncem zime.

„Saj jo res drži. Ali ne veš, da je —“ Prešeren se je ozrl in se sklonil k Zupanu, „ — naš novi cesar slaboumen epileptik?“

„Vem, ves je v rokah svojega velikega lakaja — kancelarja Metternicha. Kronske svet s svojimi princji in ministri je itak samo lutkovno gledališče, ki ga dirigira Metternich. Ampak vsak absolutizem ima svoj konec, tudi Metternichov ga bo imel. Veš, če takole razmišljam, se mi zdi, da živimo že v začetku nove dobe.“

„Tudi jaz imam takšen občutek. Zdi se mi, da počasi vstaja v svetu čut za človeško dostojanstvo. Glej, lansko leto so prodri z zahtevo po odpravi

sužnjev v kolonijah. Tlačanstvo naših kmetov stoji na vedno šibkejših nogah.“

„To so še vse posledice francoske revolucije. Tudi k nam pride revolucija. Metternich ji ne uide.“

„Morda. A vsaka revolucija je le kup zločinov. Ljudje postanejo zveri. Zdi se mi, da bi se tudi brez nasilja dvignilo človečanstvo. Dvignil bi ga naravni razvoj človeškega duha.“

„Le bolj počasi.“ je pritrdil Zupan.

Prešeren je s tihim zadovoljstvom ugotovil, da se mu je posrečilo v pogovoru speljati Zupana do kratkega pozabljenja na svojo nesrečo. Ne da bi Zupan opazil, je Prešeren napeljeval pogovor na vse, karkoli bi moglo nesrečnega učenjaka zanimati. Od Metternicha in njegovega tiranstva sta preko človečanstva prešla na največji Metternichov strah: Slovstvo.

Zdajci sta bila v pravih Zupanovih nadah. Jezikovno slovansko ujedenje — Zupanu so se zasvetile oči.

„Dostikrat si mi že oponašal, da „slovenščino hrovatim“, če sem si izposodil izraz od bratov Hrvatov ali Srbov ali Rusov. Nu, kaj pa prihaja zdaj iz Zagreba?“

„Slovanska čobodra!“ se je zasmel poet.

„Bratec, povem ti, da tale ilirščina v Gajevi „Danici“ ni kar si bodi. Le na svojo „prababico“ bi se morala bolj ozirati, na staroslovenščino. Potem bi nas tudi drugi Slovani laže razumeli!“

Prešeren se je zresnil in zamislil. Potem je odvrnil:

„Mrtvorojenemu detetu tudi prababica ne bi mogla pomagati. Narod ostane narod, dokler ohrani svoj živi jezik. Če mu tega vzameš, se oprime onega, ki ga najbolj obvlada. Pri nas — nemškega.“

In kakor že mnogokrat, sta Zupan in Prešeren tudi onega večera zašla v dolge jezikovne razprave.

Bilo je že pozno, ko sta se dvignila in napotila domov. Zupan, ki je ves večer dušil svojo boleost z vinom, se je močno opotekal. Prešeren, ki mu vino ni šlo tako hitro v glavo, je prijel Jakona pod pazduho in ga srečno pripeljal do njegovega stanovanja na trgu v hiši poleg škofije. Spremil ga je še po stopnicah v sobo v prvem nadstropju.

Ko sta vstopila, se je čul iz drugega nadstropja ropot in moški korak.

„Ali slišiš? Je že spet pri njej!“ je Zupan pokazal proti stropu. Nad njim je namreč stanovala grofica Stubenbergova, zvesta prijateljica škofa Wolfa.

Prešeren se je posmešnil in se poslovil. A Zupan ga je zadrževal:

„Počakaj, France, tamle imam še imenitno kapljico za naju dva. Le sedi tja v Trnovu!“

Čudak je imel kaj čudno opravljeno sobo. Ogromne police s knjigami, postelja, omara, kovčeg ter nekaj druge oprave — vse je bilo zrinjeno na sredo velike sobe, zidovi pa so bili goli. Le v tem in onem kotu je stal stol. V kotu, ki ga je učenjak označil za „Trnovu“, je bila poleg stola mizica, po-

krita s knjigami, in pisarija. Vsak kot je imel v Zupanovi sobi svoje ime: Trnovo, Gradišče, Poljane... In kadar je šel Zupan na izprehod okrog svojih mobilij, se je ustavil v enem ali drugem „ljubljskem predmestju“ in se s knjigo v roki odpočil na stolu.

Prešeren se je ozrl po veliki temni sobi, od svetilke na trgu le slabo razsvetljeni.

„Luči nikdar ne prižigam; se bojim, da ne napravim ognja,“ se je opravičil Zupan in v temi tipal za steklenico, skrito za knjigami na polici.

„Le pusti, Jakon. Danes mi pijača res ne diši več. Lahko noč!“

„Počakaj no, da pokusiš,“ je silil Zupan in s trdimi, negotovimi koraki stopil s steklenico in kozarcem k oknu. Opotekel se je in naslonil ob zid.

Prešeren je bil že pri vratih.

„Pridem jutri. Lahko noč!“

„Počakaj! Počakaj vendar!“

Že so se zaprla vrata. Zupanove oči so s strahom zrle na nje. Vino je curljalo mimo kozarca na tla.

Ko je France stopil na ulico, mu je Zupanov glas še vedno zvenel v ušesih: proseče, skoraj jokajoče, kakor bi se ubogi čudak bal samote in njene groze. Prešernu je bila samota potreba. Le s težavo je bil pred Zupanom pridržal krinko ravnodušnosti. Zdajci pa je legla v njegovo mehko srce vsa teža novega doživetja, ves gnus nad ogabno golaznijo, ki se je skrivala pod imenom „človek“.

Tako so torej uničili Zupana, učenjaka, in na isti način bi menda radi uničili njega, poeta. A v Prešernu se je dvignila trda gorenjska narava in vzravnala njegovo mehkočutno dušo: Ne boste me!“

Z jezno kretnjo je odprl dežnik, ker je dež zopet pričel rositi iz megle. Ves zamišljen je poet krenil v Špitalsko ulico in čez leseni Špitalski most preko zibajočih se mostnic. Onkraj mostu pa se je obrnil in se vrnil: Ne, ne bom več hodil po običajni poti skozi Gledališko ulico naokrog, mimo Julijinih oken. Tega mora biti konec! Konec!

V Francetovem srcu se je oglasila pekoča bolečina... Ali je zanj minilo res vse upanje? Še se mu je rahlo oglašalo v duši: Še Julija ni bila last koga drugega. Niti ni bila javno zaročena. A kaj, ko praznih rok ni mogel stopiti pred njo! Saj je pri kompetenci za advokaturu propadel, propadel proti mlajšemu, čeprav boljše kvalificiranemu... Tu je bila zopet ona roka, ki se je bala velikih slovanskih mož, sicer bi bila izbrala njega, poeta.

„Strah vas je? Ha! Še vam pokažem zobe!“

S hitrimi, drobnimi koraki je pribežal domov, si prižgal petrolejko, sedel za mizo in pripravil papir.

„Črtali ste mi del Čopove obsmrtnice, „Křsta“ pa mi ne boste črtali. Zakurim vam, da vas oblije vročina in mrz obnem.“

In zložil je sonet z akrostihonom: An Pauschek und Stelzich — na cenzorja, ki sta mu pristrigla Čopovo obsmrtnico. Zložil je sonet v nemškem jeziku: da bosta boljše razumela in se vama ne bo smejal ves gubernij, če pride sonet še komu drugemu v roke. Vaju bo že minilo, črtati moje verze in dražiti človeka, ki mu je duša do dna razrvana od bolečin!

„Steht ab von mir, dem schmerzdurchschwühlten, wunden,“ — ha, če nočeta poizkusiti ostrine mojih puščic! Kar krotita svoj pogum, da vaju ne zadenejo! Svarim vaju!

In še v jedki ironiji:

„Christlich: euch wird Lykambes Tod zu Teile. —“ — haha! Zdelam vaju, da se obesita!... Dva častivredna korarja?

Hm... Volkova!

„Chorwölf! Euch wird...“

Imenitno bi se glasilo. Nu, naj ostane prvotno: Christlich — — — V zmerjanju ni duhovitosti; duhovitost položi v ironijo! — bi rekel Čop.

Čop!

Franceta je zapeklo v sreč. Vstal je in stopil po sobi. Naposled je vzel iz žepa svojo dragoceno zlato uro — darilo moravskega grofa, ki mu je Prešeren nekoč instruiral sina — in jo navil. Medtem, ko se je slačil, je pesem še enkrat prečital s posmehom okrog ust.

„Mislim, da bo sonet zadostoval kot — priprava za cenzuro mojega „Krsta“. Ej, korni volkovi, mene ne raztrgate še tako hitro!“

V krepkem odporu se je dvignila njegova velika duša. Odbijal je obup nad svetom, nad življenjem. Odganjal je boleče misli na Julijo, na Čopa, na Zupana, na vso krivico in pravico.

Ali kaj, ko so se temne ure vračale zopet in zopet!

„Ne ljub'ci bit' na poti, sem v strupu smrt si pil —“

Ljubici na poti — ljubici Severi, prevzetni deklici. Severi — Juliji,

„ki niso omeč'le njegove pesmi vse.“

Naj Julija izve tudi to, tudi najtemnejšo njegovo misel: tudi grozo, ki je iztezala kremplje za njim... Oddal je balado „Prekop“ — pesem o pesniku-samomorilcu — listu „Illyrisches Blatt“ in priložil še nemško prestavo, da ga bodo boljše umeli, ona in drugi.

In boril se je dalje, bil gigantski boj s svojimi bolečinami in še hujšega z mrzlo grozo: Vse ničev! Nevredno življenja. Povsod trd led in raskav kamen. Nikjer toplote, da bi se ogrel, nikjer velikega čuvstva, ki bi gorelo le zanj!

Da prežene bolne misli, je pripravil za tisk „Kerst per Savici“ in mu zložil posvetilo „Matiju Čopu“:

„Vam izročim, prijatla dragi mani!
ki spi v prezgodnjem grobi, pesem milo;
Dan jasni, dan oblačni v noči mine,

— — — — — — — — — —

Srce veselo in bolno, trpeče.
Vpokoj'le bodo groba bolečine.“

Da, vse mine v — grobu.

Koncem leta je oddal „Kerst“ v cenzuro. To je bilo ob onem času, ko je prišel iz Zagreba Gajev razglas na vse južne Slovanec.

Ilirija — evropska lira z razglašenimi strunami? Treba jo je uglasiti, spraviti v soglasje: Koroško, Gorico, Istro, Kranjsko, Štajersko, Hrvatsko, Slavonijo, Dalmacijo, Dubrovnik, Bosno, Črno goro, Hercegovino, Srbijo, Bolgarsko in Spodnjo Ogrsko?

Enoten jezik?

O, da. Lepa ideja. Le nevarna za pokojno speče, napol germanizirane Slovence. Počakajte! Počakajte, da prodre pri nas med narodom slovanska zavest. Morda takrat —?

Prešeren je mnogo razmišljal o tem. Pa najsi je razmišljal kakorkoli, videl je za Slovence edino rešitev le v živem narodovem jeziku.

Na Hrvaškem pa so vzbuknili plameni narodnega navdušenja. Močno jih je podžgala madžarska zahteva, ki je prodrila na požunskem državnem zboru, češ, da se morajo v hrvatskih šolah poučevati vsi predmeti v madžarskem jeziku. Pretirana zahteva je vzbudila Hrvate, jih vrgla v razvoju narodne zavesti za petdeset let naprej. Madžarski bič je užgal ogenj v njihovih žilah. S silnim navdušenjem so se oprijeli ideje enotnega ilirskega jezika, enotnosti vseh južnih Slovencev tudi graški slovenski dijaki, med njimi posebno Vraz, ki se je ves oklenil ilirske ideje in ilirščine, posebno odkar je v Gajevi „Danici“ izšla njegova prva tiskana pesem.

Prešeren je le od daleč z utrujeno dušo sledil vsem naporom „Ilirov“. Ko ga je Kastelic nekoč vprašal, ali ne misli v „Illyrisches Blatt“ priobčiti pesmi, ki jih je po Smoletu — Andrej je slučajno potoval v Gradec — poslal Stanko Vraz, je Prešeren vzdihnil z bridko ironijo:

„Kdo jih bo bral? Jaz pišem vendar v nerazumljivi kranjščini, a moram svoje pesmi predstaviti v nemščino, če hočem, da me razumejo vsi „Kranjci“. Kako bi torej razumeli Vrazovo hrvaško-štajersko-slovensko čobodro? Saj je ne razumem niti jaz.“

Ostal je trdno pri svojem prepričanju in se ni dal pregovoriti.

„Ti le glej, da kmalu vzrediš svojo novo „Zhbhelizo“. Ča hočeš, pa ji primešaj nekoliko ilirskega medu — bomo videli, če ji bo teknil in bo zato prej vzletela.“

Kastelic je s kislim obrazom spravil jedko zbadanje. „Zhbheliza“? Zdaj, ko ni več Čopa, da bi se pulil in rval z njenimi cenzorji in kritiki? Ne!

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

Noč je pozna. Tomo, Mare in Kata so šli že davno leč, utrujeni od celodnevne napornega dela. Tudi Njego se je ta večer proti svoji navadi rano vrnil. Le Eve še ni doma ...

S stričevega doma grede je napravila dolg sprehod.

Večer na obali.

Nad otokom visi luna kakor velik lampijon in beli s svojim sojem cesto na obali. S šumenjem reže tišino delfin. Sikajoče se penijo vali, ki jih povzroča, in od časa do časa se žival prevrne v vodi ko bleščeč lik iz črnega premoga.

Jug bo. Delfin ga oznanja, če zaide z odprtega morja med otoke.

Cesta je razkosana v bele madeže mesečine in črne sence, ki jih slika luna, sijoča skozi smokvino in mandljevo listje ob cesti.

Nad senco zida, ki se vleče ob poti, plava torso dekleta in njena senca drsi po morju tik ob obali.

Črički pojo v vinogradih. Z nenaravno belo lučjo je oblit pomol. Rdeče mežika dvojje luči s pristaniškega svetilnika, temndordečih ko dvojje svetilk, oblitih s krvjo.

Eva sedi na skrajnem robu pomola, gleda luči in premišljuje, čemu sličijo.

Srcem, v katerih je zagorela ljubezen?

Ali je dvojje takih src v tem selu, ki že davno pokojno spi? Dvojje takih luči?

Luna visi nad gričem, ko da sveti samo temu otoku.

Črno se riše senca skrivljenega bora na osvetljenem nebu in skozi temno listje smokve pogledujejo koščki lune kakor zreli svetli sadovi.

Črna nemirna lava je morje, po njej se pretaka reka živosrebrnih cvetov: mesečina. Veter teče za dekletom po pomolu v čevljih šumečega uvelega listja. Iz dalje mežika luč skrivnostnega svetilnika, kot plesoča kresnica, in iz temnega sela se oglasi otožna, zategnjena pesem moških glasov.

Morje klokoče ob breg. Daleč na obzorju raste zlata zvezda, po morju prihaja bliže in bliže. Prav tako neznano, nepričakovano čudo, ki ga sprva ni moči spoznati, je kakor Evina ljubezen do Njega, ko se je prebujala.

Soj raste in se veča, podoben je zlati postavi, ki plava z razširjenimi rokami tik nad morsko gladino. Ribiška ladja je in svetloba, ki je tako skrivnostna iz dalje, je luč, svetilka na kljunu ladje.

Pesem čričkov plava nad otokom v mesečini kot zbor nevidnih stvari in iz sela se oglašja samoten pes. Laja... laja...

Eva gre v kaštel. Na vrtu postoji pred pergolo in gleda na morje. Tako čudovito lepo je, da je sleherni dih čaša božanskega nektarja, ki ga nalivajo bogovi iz noči. Objeti vse to, vsrkati vase — kdo bi to mogel —?!

Eva široko razprostre roke, kot v objem zvezdnatemu nebu, glava z zaprtim očmi ji omahne na tilnik in misli: Ko bi bila nekoč pokopana v mrzlo prst, v teman grob? Ne, ne... Sežgana v pepel in raztresena v morje, da bi iz svojih najmanjših delcev tvorila del korale, da bi bila kos alge in bi pljuskala z valom ob bok velikih in majhnih ladij, se izgubila v naročje školjke, obležala na neznani obali kot majcen del prirode, da bi bila z morjem tako prostrana... prostrana... preko celega sveta...

Zdi se ji, da se ji bliža nebesni obok, da ga je zajela v svoj objem in diha z njim dih večnosti...

Velik postane človek, iz vsakdanjosti izraste v taki noči ob morju. Kralj vsega tega, kar ga obdaja, postane, nič majhnega, nič malenkostnega ni v njem. Svečenica narave je Eva, ko stoji oblita s sojem mesečine med stebri pergole.

Dekle odpre oči in zagleda v oknu svoje sobe Njega, ki negibno zre nanjo kakor privid.

S koraki noči, rahlimi, sanjskimi, gre Eva v kaštel.

Okno njene sobe ostane temno. V njem se ne užge soj svetilke. Čemu —? Mesečina, luč Evine ljubezni in zibelj Njegove strasti so plameneča igra luči...

Tomo je videl oditi Njega v Evino sobo in ne ve, ali se je vrnil iz nje ali ne.

Ure minevajo...

Ljubosumje mu ne da spati. Od Marine strani se odtihotapi na vrt. V Evinem oknu ni luči. Ali je Njega pri nji —?

Tomo sede v senco oddaljenega drevesa in gleda v okno. Glasu ni čuti.

Nenadoma zavrešči nad njegovo glavo kukumavica in Tomo se spomni one noči, ko ga je Eva poljubila. In tu, tu je sedel Njegonekega večera in pel Evi, Tomo ga je slišal; in gledal je v njeno okno prav tako kakor zdaj on. Ta misel mu ne da obstanka. Noče biti kot Njega. Da, njegov brat se je vdal njenemu vplivu, četudi se roga Tomu, kadar ga svari pred njo.

Tomo ne ve prav, čemu ju zalezuje. Zdi se mu, da nista ustvarjena drug za drugega, ne smeta se navezati drug na drugega — Ne, saj ni ljubosumen, a rad bi stopil mednju in zakričal Njegu: „Tvoj svet je tu, pri nas; t a otok, to morje, te žene! Ne izneveri se nam! Ali te nas je sram?“ In vendar ve, da je Njega ponosen na vse to, da ne bo nikoli zatajil svojega doma, in vendar je nekaj v njem, kar ga odteguje...

To dekle pa je kakor cvet iz tuje dežele, čigar vonj je omamen za one, ki ga niso vajeni. Tudi Tomo čuti to, tudi njemu je zmedla razum. Ne, odsej se ne bo več brigal zanju, naj hodita svojo pot — — — To je njegov trdni sklep. Vstal je in hoče v hišo. Ko nalahno odpira hišne duri, začuje, da so zaškripala vrata Evine sobe in se tihi Njegovi koraki oddaljujejo po stopnicah v zgornjo sobo.

Neslišno odpre hišne duri in prisluškuje. Z vso močjo se opre ob podboj pri vratih, čuti, kako se dviga v njem občutek, ki mu ne ve imena. Zobje se mu zagrižejo v spodnjo ustno in njegov pritajeni dih je hropenje. Med vrati v okviru mesečine stoji, krčno se mu zvije telo, ko ga duši pritajeni dih.

Torej je vendarle res, česar se je že dolgo bal —!?

Tomo ne ve, da je odpiranje vrat zbudilo i mater Kato in da starka vidi skozi napol pripravte duri svoja sinova. Onega, ki je morda srečen odšel od Eve, in drugega, ki se bori sam s seboj.

Tomo zapre hišne duri in se vrne na vrt; ne more spati, ne, zdaj bi ne mogel zaspati — — — Hoditi mora, da se pomiri.

V hipu, s čutom matere, je razumela Kata vse. Gluho tišino prekinjajo kriki kukumavice, vresečče na vrtu.

Kata se v temi pritiplje do zakonske postelje, kjer je nekoč Duje ležal mrtev in ona v vročici; pa poklekne na tla, zakoplje lice v dlani in moli: „O, Gospod, ne vpelji nas v skušnjavo in reši nas vsega hudega... Amen.“

Se in še ji ponavljajo ustne te besede in solze, velike in težke, se ji utrinjajo iz trudnih oči ...

* * *

Naslednje jutro se srečata Eva in Kata na vrtu. Eva je pritekla v kopalnem plašču z obale, kjer se je kopala. Od mokrih kodrov ji prše vodne kaplje, ko teče skozi vrt.

„Dobro jutro, majka Kata!“ ji zakliče smeje, „Evo me, naravnost iz morja prihajam!“ in obstane poleg Kate.

„Dobro jutro, hčerka moja —“ pravi Kata s svojim prijaznim, otožnim smehljajem in v hipu ve Eva, da je Kati znano vse. Z rjavjo zdelano roko jo je Kata pogladila po lasih. V glasu in kretnji je kakor rahel začuden očitek nad vse tvegajočim pogumom. Za hip se srečata njuna pogleda, se zresnita in Eva razume pomembnost besed: hčerka moja —

Iz Katinega pogleda sije materinska ljubezen do sinov in najde odsev v Evinih očeh, ter spozna, česar Njega in Tomo nista spoznala: da Eva Njega resnično ljubi.

Eva vdihne čisti jutranji zrak in pogled ji gre preko morja in otokov.

„Lepo je živeti, majka Kata —!“ vzdihne globoko iz vsega srca, prevzeta od svoje mladosti in sreče.

S skopimi besedami „hčerka moja“ in „majka Kata“ sta si priznali dvoje življenjskih zgodb, ljubezen, zahvalo in skrb.

Nekaj časa zreta obe za parom belih galebov, ki krožita in rišeta s svojim letom nevidne črte v modrino neba, dokler družno ne odletita.

Nasmehmeta se druga drugi in se razstaneta.

To ni več nasmeh, kakor ga izmenjavata gospodinja in gostja, ne, to je nasmeh dveh žena, ki ljubita — — —

* * *

Siv dan je priplaval kakor žerjav in razpel svoja krila nad otokom: mrzla burja se zaletava z vso močjo preko valov. V verigi vročih dni je sprememba v hlad blagodejna.

Eva stoji s stricem in gosti pri oknu in gleda na morje. Jadrnice, do vrha obložene s travo in osatom, se boré z nasprotnim vetrom. Jadra so zvitá in močje in žene veslajo z vsemi močmi, kljub temu se komaj vidno pomikajo naprej. Prebivalci enega izmed sosednjih otokov so, ki so šli po travo na otok v bližini. Pomanjkanje krme za osle in mezge jih sili, da hodijo ponjo na nenaseljeni otok, kateri je njihova last; toda samo ob času, ki ga določi občina, smejo ponjo.

Stari gospod razlaga svojim gostom, da domači otočani še niso dobili dovoljenja, da pa ga bodo skoro.

„O, to mora biti lepo, to moram videti —“ pravi Eva. „Šla bom o priliki z njimi!“

Jadrnice so usmerile pravec proti zalivu, kjer stoji hiša starega go-spoda. Burja je tako protivna, da ni mogoče veslati proti nji, zato so okrenili ladje iz severne smeri proti vzhodu in plovejo hitreje.

Kmalu pristanejo v zalivu.

Domači otočani so jih zapazili in nekaj se jih je že nabralo tam.

Po kratkem besedovanju z onimi v ladjah odidejo nekateri v selo, odkoder se kmalu povrnejo, noseč dolge močne konope v rokah. Kolikor je vesel v vsaki jadrnici, toliko ljudi ostane v nji, ostali pa se izkrcajo, pri-trdijo izposojene vrvi na kljune ladij in jih vlečejo tik ob bregu iz zaliva proti severni strani otoka. Oni, ki so ostali v ladjah, jim pomagajo z veslanjem. Nekateri si dajejo znake s kriki, drugi pa korakajo in prepevajo neko pesem v ostrem odsekanem ritmu ter vlečejo ladje. Živo je na obali: gledajoči otočani pomagajo deloma vleči, zopet drugi pa dajejo nasvete ali zbijajo šale.

„Kam plovejo zdaj ladje?“ se zanimajo gostje.

„Na najsevernejšo stran našega otoka,“ jim pojasni stari gospod, „če se medtem poleže veter, bodo lahko veslali domov, morda pa se okrene in z vzhodnim vetrom bodo lahko prispeli na njihov otok, ki leži severozapadno od našega.“

„A kaj če bo še vedno pihala burja?“

„Potem bodo pač morali čakati na našem otoku, dokler ne neha.“

„Ubogi ljudje!“ jih pomilujejo gospodične. „Kako se morajo truditi! Od ranega jutra so že na nogah, morda ves čas brez jedi — — —“

„Nič jih preveč ne pomilujte,“ se smeje Evin stric, „vajeni so tega. Kadar gredo od doma na tako vožnjo, se založe z jedačo in pijačo, ker vedo, da jim vreme lahko vsak čas kakšno zagode. Saj ste opazili, da tu na otoku ni niti enega voza in konja, bili bi tudi brez pomena — samo osle in mezge imajo in zato je vsak, kdor le more, lastnik čolna, ta jim nadomešča voz — samo, — žal, zanesljiv ni tako!“

Jadrnice polagoma izginjajo za ovinkom iz zaliva. Z bučanjem vetra prihajajo raztrgani zvoki klicev in padajo v šumenje razpenjenih valov.

* * *

Njega je izpolnil Evin željo. V luki sta se vkrcala na čoln, ki plove z drugimi v ranem jutru proti bližnjemu otoku. V nekaterih čolnih so osli in mezgi; otočani so jih vzeli s seboj, da bodo natovorili nanje krmo in jo znesli z višjih, bolj oddaljenih predelov do čolnov na bregu.

Smeh in šale se glasno razlegajo nad vodno površino. Vetra še ni, zato veslajo žene, stoje, vsaka z enim veslom, obrnjene proti kljunu ladij, kakor je navada. Po enourni vožnji se izkrcajo na otoku.

Strmo, kakor ena sama velika sivozelena gora kipi iz morja. Nekoč je bil poln oljk, mandljev in vinogradov. Hiše ni bilo nikoli na njem, a obdelovali so ga, ker je bil rodovit. Med vojno pa, ko so odšli možje in so ostale doma samo žene, otroci in starci, je pozimi primanjkovalo drv in zato so posekali na slepo brez preudarka bore, ki jih je bilo mnogo tam. Ker drevje ni več ščitilo otoka pred močnimi vetrovi, so raznesli in odnesli viharji rodovitno prst, neobdelani vinogradi so podivjali in iz plodnega otoka je nastala puščava. Oljke so se posušile druga za drugo in z njimi vse, kar je rodil otok. Trava in osat sta prerastla ostanek plodne zemlje.

Niti poti niti steze ni na vsem otoku; samo kamenite nizke ograde, ki so obroblyale nekoč vinograde, se še razprostirajo po otoku, ki dela vtis razvaline.

Otočani so se izkrcali in posamezne skupine so se razdelile v različne smeri. S seboj so vzeli nekake krive nože, podobne srpom, ki jih uporabljajo za rezanje osata.

Eva in Njega sta ostala na obali ter se kopljeta, opazujoč žene in može, ki mrgole kot delavne mravlje po bregu in znašajo vsak svoj kup trave.

Jadrnice so pristale na različnih krajih in se ne bodo vrnile skupaj domov, zakaj nekaterim gre delo hitreje od rok, drugim zopet počasneje. Vsak je zatopljen v svoj posel.

Eva občuduje žene, ki prihajajo po bregu z velikimi tovari trave na glavi. Kupi, ki jih nosijo na glavi, so tako veliki, da jih objemajo komaj štiri roke. Z mirno, kraljevsko hojo prihajajo žene po strmem skalnatem bregu. Krila so si zavihale spredaj za pas, da jim je videti noge visoko nad kolena, v belih nogavicah in belih spodnjih hlačah, ki se oprijemljejo stegen in se končujejo pod kolenom.

V žgoči solnčni pripeki znašajo travo in se pogovarjajo na veliko daljo, kajti v mirnem jutranjem zraku je čuti vsako glasno besedo skoro z otoka na otok.

Eva in Njega sta si vzela s seboj hrane in pijače za ves dan. Odpeljati se nameravata s kako ladjo, ki se bo vrnila šele proti večeru. Na vrh otoka sta namenjena pozno popoldne, da si ogledata razgled po sosednjih otokih.

Od časa do časa steče dekle v breg ter gleda od blizu, kako režejo travo, ali pa poskuša brezuspešno tudi sama, kajti osat jo zbada v nežne, tega dela nevajene roke.

Polagoma se polnijo čolni z odrezanim zelenjem, jadro za jadrom se dviga in odpeljava čoln z otoka.

Dalje prih.

Dve materi

Sanda Jovčeva — Iz bolg. P. Hočevanjeva

Njene oči se več ne srečavajo z visokimi bregovi, pogled se več ne potaplja v mehko zelenino hrastov, duše ji ne polni tišina planin. Po brezmejnem polju begajo sedaj njene oči, pogled ji hiti po vsemirju in do sega belo črto na obzorju. V tem mestu, posutem sredi ravnine, tudi solnce zahaja nizko, prav do same zemlje, se trkali po njej kakor rešeto in ugaša tam nekje. Pri njih na vasi ni bilo tako. Vedno je vzhajalo na vrhu planine in je tudi zahajalo nekje za goro. Posebno bolešno se ji zdi ropotanje voz, neprestano piskanje odhajajočih in prihajajočih vlakov, veliko mesto jo utruja z vsem: z novim, nepoznanim, tujim. Čuti, kakor bi imela mrzlico, ki je prešla že tudi na otroka. Tudi otroka nekaj boli, šibki njegov glasek hrope na njenih prsih, ostri in bolni stoki se zbadajo v njeno srce. Dete pojema kakor ogenj na ognjišču, ko ga izsesava zimski mraz.

Dete pritiska k sebi in hodi po predmestnih ulicah, kjer se male nizke hiše stiskajo druga k drugi kakor gobe in se srečavajo žene v siromašnih obnošenih oblekah, prav take kakor ona. Brez cilja gleda predse. Na križišču zgreši pot ter zavije v široko, neznano ulico. Zadnje zvonjenje odmeva po mestu. „Ave Marija zvoni“, si misli in zagleda veliko kupolo z zlatim blestečim križem. Spomni se, kaj ji je rekla danes neka ženska, ko je pogledala bolnička: „Pojdi, Bogu se priporoči. Moli za njegovo zdravje.“ In stopinje jo nehote zaneso proti cerkvi.

Toda večernice so že minile, verniki so se razšli, vonj iz kadilnic se je razgubil, sveče, iztrpljene kakor človeške duše, skoraj dogorevajo. K podobi svete Device zavije. Razburjeno prestopi prag in se ustavi pri drugem koraku: ali naj bi šla bliže k sveti podobi ali naj bi se obrnila. Dnevna svetloba se je pozlatila, mrači se, v cerkvi pa je tiho, pobožno tiho, kakor v kraljestvu svete tišine, kjer se stisnjena in grešna duša sprošča greha, skrbi in bede. Samo stari cerkovnik stoji v preddverju pred skladanico rumenih sveč. Še okleva. Oči upre v podobo svete Device z velikim zlatim okvirjem. Pozlatina tajinstveno blešči sredi naraščajoče teme.

Lepa mlada žena z dekliškim izrazom in z občutkom materinske sreče gleda svoje polno, lepo dete. Nepričakovano privzdigne lepa mati oči in se nasmehne trpinko. Tudi prikima ji obraz na sliki. Ona pa se mu približa s plahimi koraki. Od vsepovsod jo gledajo stroge oči svetnikov, ki so oblečeni v razkošne obleke ter se košate z zlatimi in srebrnimi rokami in sijaji, lesketajo se veliki lestenci iz belega stekla; visoki izrezljani prestoli z zlatim in rdečim plišem, svečniki, dragocena preproga in tisti gospodovalni belolasi stavec gori v kupoli so jo čisto zmešali. S povešenimi očmi stoji osramočena kakor prava beračica pred pravičniki, ki se tope v zlatu in razkošju.

„Zakaj si se hotela vrniti?“ jo pohlevno vpraša sveta Devica.

Ona molči.

„Ti nisi od tukaj,“ ji pravi sveta Devica.

„Iz Kolib sem,“ ji odgovori in se v tistem trenutku znajde v rojstni vasici: kupček hiš se stiska ob vznožju bregov, petje ptičic sliši, gozd šepeta, ona pa v mislih zabrodi s kozami.

„Čemu si prišla sem?“ jo izprašuje sveta Devica.

„Doma nimamo kaj jesti. Delo iščem.“

„Ali ga nisi dobila?“ jo skrbno vpraša sveta Devica.

„Včeraj sem čistila veliko, jako veliko hišo. Notri je bilo toliko stvari, pa sem se zadela in bi bila kmalu razbila belega kamenitega človeka. Roke imam trde, pa...“

„Povej, sestra.“

„Otrok mi je zbolel.“ Sedaj vzdigne oči in upre pogled v otročička. Beseda ji zastane in obmolkne. Obraz se ji pomrači.

„Pripoveduj naprej, pripoveduj.“

„Kaj bi ti pripovedovala o svojih hudih nadlogah. Ti me ne moreš razumeti, mati, — kaj ti več...“

Sveta Devica jo žalostno pogleda.

„Zakaj misliš tako?“ se začudi. „Pripoveduj.“

„Otrok mi je zbolel. Mleko se mi je posušilo, pa je shiral.“ In pogleda otroka. Kakor da bi mucico držala v roki. Glasno je zacvililo v njem in žalostno obrača plamteče mrzlične oči.

„Tvoj,“ govori dalje, „pa je debel, zdrav. Iz rdečih ličk mu bo kar kri udarila.“

Sveta Devica jo dobrodušno pogleda:

„Poslušam te,“ in upre pogled vanjo.

„Naša kočja je nizka in mrzla — ni kakor tvoj dom tukaj.“

„Poslušam te, sestra.“

„Ti si lepa in okinčana kakor dekle in tudi svetniki so vsi v zlatu. Ne veste, kaj je revščina. Kako bi vendar mogli razumeti moje uboštvo? — uboštvo, ki je po svetu...“

Pa jo odtujeno pogleda.

„Ne glej me tako,“ pravi sveta Devica, „ne jezi se, preženi jezo iz srca. Jaz nisem debela, sita in zadovoljna — tako so me samo narisali. Veruj mi, da me teže ti zlati sijaji, te okovane roke, bleščeče in drage obleke. Tudi moj otrok ni tak — tudi on je hodil bos po zemlji v zakrpani srajčki.“ Sveta Devica vzdihne in govori:

„Tudi svetniki so hodili bos, v priprostih oblekah. Tudi oni so hodili spat lačni in utrujeni, pod slamnatimi strehami so ležali.“

„Res je tako, verjemi nam,“ se oglasio svetniki. „Na, poglej!“

Nenadoma padejo z njih bogata oblačila, na podobi se prikažejo ljudje s šibkimi postavami, v preprostih haljah in z izpitimi lici, samo oči jim gledajo poduhovljeno v bodočnost.

„Tako je, sestra. Tudi jaz si ne želim takega bogatega doma. Raje imam malo cerkvice v vasi — še veš, tam, kamor si hodila molit na Jurjevdan.“

„Kaj bi ne vedela.“ Žopet zagleda domačo vas, malo, z apnom pomazano cerkvice in dobrodušne oči svetnikov v priprostih oblačilih.

„Vidiš, tisto cerkvice, ki jo v duhu gledaš, imam jaz rada. Ne jezi se. Ljudje vse predrugačijo, še se ne morejo iznebiti laži. Jaz pa nosim njihov greh. Daj, sestra,“ sveta Devica iztegne roke, „pridi bliže k meni, jaz sem tvoja sestra, tvoje uboštvo je tudi moje uboštvo.“

Čelo si začuti prilepljeno na sveto podobo, obe ženi se objameta, spojita svoje solze in trpljenje.

V cerkvi se je stemnilo. Lučke zaplapolajo, rumeni plamenčki zatrepetajo in ugasnejo.

Kar zavpije rezek glas:

„No, pojdi ven... zaprl bom...“

Zdrzne se in ozre. Strog in z mrzlimi očmi jo gledajo svetniki iz pozlačenih okvirjev, zlati sijaj se blešči okoli glave svete Device, vse zadovoljne in srečne, ogromni lestenci težko vise od stropa. Le na preih ji še leži vedno enako slabo, onemoglo detece, ki stoka s pojemajočim glaskom in gleda s plamtečimi mrzličnimi očmi.

Pismo

Anica Černejeva

Vprašujem v noč
in sredi te noči
razumem tiho v srcu,
kaj si mi.

O, dragi, vem:
ničesar ni
tako resničnega v meni
kakor ti.
Zato ne čutim
trdih, trdih dni,
zato jih nosim
in živim naprej. —

In hodim mimo
žalostnih ljudi,
prosečih rok,
izjokanih oči,

in vendar hodim
in živim naprej.

Kako bi mogla,
mislim, dragi, glej,
ko ni trpljenju
res nikoder mej.
Še v srcu ne,
ki daje in trpi.
Pretrde so, premračne
te poti —
Saj bi ne mogla,
dragi, toda ti
si zdaj, nocoj
in vse te čudno
težke dni
ves svetel, tih
in drag z menoj.

„Nova žena“.

Angela Vodetova

I.

Človeka oblikujejo razmere, v katerih živi. S tem pa nikakor ni mišljena samo njegova neposredna okolica, njegov dom, njegova družina, njegovo delo, temveč prav tako tudi čas, doba, ali bolje: družba v širjem smislu, družba kot plod gospodarskih in kulturnih vplivov te dobe.

Z razmerami, ki so nujno povzročile tudi izpremembo ženske duševnosti, se je izpremenil tudi njen odnos do soljudi, predvsem do moža. Ta izprememba je gotovo veliko večja v mestu kot na kmetih, večja v deželah, ki so naklonjene ženinemu razvoju, kakor pa tam, kjer ta razvoj ovirajo. Vsekako pa je razlika med nekdanjimi in današnjimi časi tako velika, da se v današnjem vsesplošnem vrenju poraja tudi nov ženski tip, ki ponekod že stopa v ospredje, dasi še davno ni izoblikovan in izgrajen. Zato je tudi pojmovanje novega ženskega tipa precej različno pri posameznikih, ki skušajo iz prvih, marsikdaj nejasnih obrisov podati določeno sliko. Med onimi, ki so hotele izoblikovati podobo nove žene z lastnim življenjem, je posebno znana ruska pisateljica in političarka Aleksandra Kollontajeva. Svojo zamisel nove žene je zajela v več spisih, ki so v mnogih odlomkih odraz njenega lastnega življenja.

Posebno jasno označa novo ženo v enako imenovanem sociološko-literarnem spisu, kjer pravi:

„Nova žena lahko mnogo oprostí, s čimer bi se mnogo teže sprijaznila prejšnja žena: ne moti je močevno slabo materialno stanje, ker zna sama zaslužiti, prezre tisoč nepozornosti napram sebi, celo nezvestobo, toda ona nikdar ne pozabi in ne oprostí nespoštovanja svojega duhovnega jaza, svoje duše. Za ženo prošlosti je bila nezvestoba ali izguba ljubljenega moža največja bol; za ženo naše dobe pomenja izgubo, če postane nezvesta sama sebi, svojemu jazu v korist ljubljenega moža, za ceno ljubezenske sreče. Nova žena ne samo, da se brani spolnih verig, ona protestira tudi proti ljubezenski ječi. Žena, ki je bila vajena, da se popolnoma izgublja v ljubezni, se danes plaši pred njo, ker se boji, da bi moč čustvovanja ne prebudila v njej atavističnega nagnjenja, da postane „senca moža“, da se izgubi, da opusti svoje delo, svoj poklic, svojo življenjsko nalogo. To je protest žene naše prehodne dobe, žene, ki se še ni naučila, združiti notranjo svobodo in nezavisnost z ljubeznijo. Saj skozi stoletja niso ocenjevali dostojanstva, oziroma vrednosti žene po njenih človeških lastnostih, ne po njenih duševnih silah, temveč izključno le po bogastvu ženskih vrlin, ki jih je od nje zahtevala meščanska morala.“

To je karakteristika nove žene, kakor jo gleda Aleksandra Kolontajeva, ki jo motri pač skozi prizmo lastne miselnosti in lastnega življenja. Da je to tip današnje povprečne zapadnoevropske žene, nad tem upravičeno dvomimo.

Toda A. Kolontajeva je s svojim delom in življenjem dokazala, da je podala v tej označbi svoj pravi duhovni obraz, četudi sama v svojem življenjepisu pravi, da ne spada v novo žensko generacijo: „Jaz spadam še k oni ženski generaciji, ki je doraščala pred prelomom zgodovine. Ljubezen z njenimi razočaranji, z njenimi tragedijami ter z njenimi večnimi zahtevami po popolni duhovni harmoniji je igrala še zelo veliko vlogo v mojem življenju. Mnogo preveliko vlogol! Kajti vsled ljubezni sem potrošila brez haska in končno brez vrednosti veliko preveč dragocenega časa in energije. Me, žene prošle generacije, še nismo znale postati notranje svobodne. Naše življenje je bilo neverjetno zapravljanje duševnih sil, zmanjševanje delavnosti, ki se je izživljala v neizčrpnih ljubezenskih doživetjih.“

Čeprav je bila A. Kolontajeva — kakor sama pravi — produkt prejšnje ženske generacije, priča vendar njeno življenje, da je z energijo in zaveščjo novega spoznanja izoblikovala iz sebe lik nove žene, kakršnega si je zamislila v svojih najsmelejših zahtevah.

Sama pravi, da se je že v zgodnji mladosti zavedela, da svojega življenja pod nobenim pogojem ne sme oblikovati po običajni šabloni. Slutila je, da se mora dvigniti nad samo sebe, če hoče pomagati drugim. Ta težnja, ki jo je že zgodaj zaslutila v sebi, je postala njena usoda.

Zato je tudi korakala baš nasprotno od smeri, ki ji je bila določena po njenem poreklu.

Ko jo hočejo starši stanu primerno poročiti, se upre ter poroči izvoljenca svojega srca, revnega inženjerja, po katerem nosi še danes svoje ime. Toda družinsko življenje ji pomenja po njeni lastni izjavi kletko. Bolj kot za družino se zanima za javna vprašanja. Po treh letih zakonskega življenja zapusti moža in otroka ter se popolnoma posveti delavskemu gibanju. Udejevuje se kot govornica in pisateljica. Ker njeno politično delovanje ni v skladu z oblastjo, mora zapustiti Rusijo. V inozemstvu, kjer preživi devet let, nadaljuje svoje delo do izbruha ruske revolucije leta 1917, ko se vrne v Rusijo. Kmalu postane komisar (minister) za socialno politiko, kjer pokaže mnogo daru pri reševanju raznih socialnih vprašanj, posebno glede zaščite matere in otroka. L. 1922. jo imenuje moskovska vlada za legacijsko svétnico pri sovjetskem poslanístvu na Norveškem in kmalu nato za poslanika. Izkaže se kot izredno sposobna diplomatinja, zato jo imenujejo v Mehiko. Danes je poslanik na Švedskem. (S temi vrstami je le v toliko naznačeno njeno življenje in delovanje, kolikor je nujno potrebno za razumevanje njenega mišljenja, posebno z ozirom na ženo sedanjosti.)

II.

A. Kolontajeva je živila v dobi, ko je bilo treba razviti vse duhovne in telesne sile, ko je bilo treba izrabiti vsak trenotek. Kljub izredni delavnosti pa je našla dovolj časa, da je svoje misli in nazore tudi napisala. Poleg že omenjenega spisa „Nova žena“ je za spoznanje njenega gledanja na žensko vprašanje, oziroma na tisto stran ženskega vprašanja, ki obsega ljubezen, materinstvo, zakon in družino, najznačilnejša njena knjiga „Ljubezen treh generacij“.

V tej knjigi pokaže avtorica odnos med spoloma v pretekli in polpretekli dobi ter v času, ki sledi neposredno po revoluciji. To je mladina tretje generacije, v kateri se živo odraža revolucijska vihra, ki kakor silna povodenj ruši vse staro. Predstavnica te (tretje) generacije, ženja, pravi:

„Spolno življenje zame ne pomenja nič drugega kot preprosto fiziološko zadoščenje. Svoje ljubimce urejam po razpoloženju!...“

„Vi se čudite, da se vdajam moškemu, ki mi slučajno ugaja, ne da bi čakala, da se vanj zaljubim. Da se zaljubiš, je treba imeti čas. Jaz pa nimam časa. Mi živimo sedaj v dobi, polni odgovornosti. Gotovo je sem in tja manj dela... No, in pri tem opaziš, da ti eden ali drugi posebno ugaja. Toda za ljubezen ni časa...“

To je torej tip nove žene, kot si ga je ustvarila Aleksandra Kolontajeva in po katerem je skušala upodobiti tudi svojo lastno osebnost: žena, ki se posveča v prvi vrsti znanstvenemu in javnemu delu in ki ji to delo pomenja vsebino življenja. In če je treba izbirati med ljubeznijo in delom, se odloči nova žena za drugo možnost. To A. Kolontajeva jasno izpove v svojem življenjepisu: „Ljubezen, zakon, družina, vse to so mi bili podrejeni, prehodni pojavi. Bili so tu, vedno znova so se vpletali v moje življenje. Toda naj je bila ljubezen do moža še tako velika, takoj ko so njene

zahteve po ženski požrtvovalnosti prekoračile neko mejo, je vstal v meni protest. Morala sem proč, morala sem pretrgati z možem, ki sem ga sama izvolila, sicer — takšno je bilo v meni neko podzavestno čustvo — bi se izpostavila nevarnosti, da izgubim svoj lastni jaz. Tudi to naj povem, da niti en moški, ki mi je bil blizu, ni imel odločilnega vpliva na moja nagnjenja, stremljenja ali na moj svetovni nazor.“

Življenje Kolontajeve priča, da je v resnici tako čutila in ravnala, saj je zapustila moža in otroka radi dela za idejo. Tu je treba vsekako ločiti delo za idejo od javnega dela v običajnem smislu. Kolontajeva je živela v prevratni dobi pred rusko revolucijo in je delala vseskozi v revolucionarnem okolju. Vendar je pa odločilno za njeno delo dejstvo, da je izjemna ženska. Saj je med milijoni Rusinj razmeroma malo takih, ki bi sledile Kolontajevi v njenih nazorih in njenem delu; kadar se bodo pa razmere popolnoma ustalile, jih bo pa še manj. A če govorimo o „novi ženi“, moramo imeti pred očmi pač povprečno, ne pa izjemno ženo neke dobe. Toda ali bo povprečna žena, ne le sedanjosti, ampak tudi bodočnosti kdaj smatrala ljubezen za „ječo“, ali ji bo kdaj vseeno, kdo je oče njenega otroka? Ali se bo večina žen kdaj tako predala javnemu in znanstvenemu delu, da jo bo to delo vso prevzelo, da bo pomenjalo vsebino njenega življenja, a ji bo ljubezen samo bežen dogodek, samo tratenje časa?

Dasi se je ženska v marsičem spremenila, nam vsakdanja izkušnja kaže, da ta izprememba še daleč ne ustreza trditvi Kolontajeve:

„Za žensko naše dobe pomenja izgubo, če postane nezvesta sama sebi, svojemu jazu za ceno ljubezenske sreče!“ Res je, da se povsod najdejo zrele žene in mlada dekleta, ki se z vsem žarom svoje duše posvete delu za idejo. Toda število teh žen je razmeroma tako majhno, da se javljajo kot redke posameznice med tisoči. A tudi med temi je zelo redka tista, ki se odreče ljubezni zaradi dela.

Res je, da je danes odnos žene do moža drugačen, kot je bil v pretekli dobi. Resnica je tudi, da današnja žena, ki se mora odreči svojim najprirodnejšim pravicam, to je ljubezni in materinstvu, manj težko občuti to svojo usodo, ker današnje življenje tudi marsikateri neporočeni ženi nudi nadomestilo za ta primarna doživetja, a je tudi v drugih ozirih njeno življenje kot samske žene dosti bolj znosno, kot je bilo nekdaj, prav radi gospodarske osamosvojitve. Današnje prostost in neodvisnost pa večina žen gotovo ne bo porabila za to, da se bo prostovoljno odrekala materinstvu in globljemu ljubezenskemu doživetju radi dela. Nasprotno: ker ji ni treba iskati življenjske preskrbe v zakonu, bo tem lažje izživela svoje najprirodnejše čustvo ter si lastno življenje oblikovala tako, da bo čimbolj ustrezalo njenemu bistvu.

III.

Da nazori Kolontajeve ne ustrezajo niti težnjam današnje zrevolucionirane ruske žene, priča dejstvo, da so naleteli na hud odpor tudi v širokih krogih moških in žensk današnje Rusije. Med dvanajstimi zapovedmi nove spolne morale se glasi šesta: „Ljubezen bodi monogamna, prednost je

treba dati stalnosti pred menjavo. Filozofija Ženje (junakinje v Kol. „tretji generaciji“) je bolezen, ne razredni ideal.“

Posebno značilna o tem vprašanju je Leninova izjava: „Čeprav sem vse prej kot mračen asket, se mi zdi vendar tako imenovano „novo spolno življenje“ mladih — in pogosto tudi starih — kot nadaljevanje nekdanje meščanske prostitucije. Vse to početje nima s svobodo v ljubezni, kot jo razume pravi komunist, ničesar skupnega. Znana je famozna teorija, da pomeni za komunista zadovoljitev ljubezenskega nagona toliko kot „izpiti kozarec vode“. Ta teorija o kozarcu vode je napravila del naše mladine blazno. Postala je usodepolna za mnoge fante in dekleta. Njeni privrženci trdijo, da je marksistična, Jaz se zahvaljujem za tak marksizem, ki izvaja vse pojave in spremembe v ideološki gradnji družbe neposredno in premočrtno iz njihove gospodarske osnove. Tako preproste pa te reči vendarle niso... Znamenito teorijo o kozarcu vode smataram za nesocialno in nemarksistično... Friderik Engels je v svoji knjigi „Izvor družine“ pokazal, kako pomebno je, da se je spolni nagon razvil do individualne spolne ljubezni ter poplemenitil (prefinil)... Gotovo, žejo je treba pogasiti! Toda ali se bo normalni človek v normalnih razmerah vlegel v cestno blato in pil iz mlake? Ali tudi iz kozarca, čegar rob je pomaščen od mnogih ustnic. Še važnejša pa je socialna stran: V tem dejstvu je socialni interes, dolžnost napram skupnosti...

Zdrav šport, telovadba, plavanje, potovanje, mnogostransko duhovno zanimanje, študij, raziskovanje! Vse to bo dalo mladini več kot večne diskusije o spolnih problemih in o tako zvanem izživiljanju. „Zdravo telo, zdrav duh!“

Zdrav ljudski instinkt jamči za to, da bo tudi na Ruskem sledila večina žen in mož nazorom Lenina, ne Kolontajeve.

Růžena Jesenská*

* V zadnji številki je bila v članku „Růžena Jesenská“ pomotoma slika Eliške Krasnohorske.

Književnost in umetnost

Marie Omeljčenková: Mé dojmy z Jugoslavié. (Praha 1935. „Slovanska žena“). Marija Omeljčenkova, ukrajinska pisateljica in novinarka ter urednica praškega lista „La femme slave“, je že znana naši širši javnosti. Lani je prebila delj časa med nami, obiskala naše kulturne ustanove, prebirala v naši licejski knjižnici ter predavala našemu ženstvu o Ukrajini in ukrajinski ženi. Iz Ljubljane je odšla na Jadran, v Zagreb in Beograd. Svoja opazovanja in vtise s potovanja po naši domovini je obelodanila v češčini pod naslovom: „Moji vtisi iz Jugoslavije“. V prijetnem pripovedovanju, z močnim povdarkom svoje osebnosti, opisuje naše kraje in naše življenje. Njena knjiga je svojevrsten vodič po Jugoslaviji. Ni mrtvo naštevanje lepote, zgodovinskih znamenitosti, kulturnih vrednot, temveč je topla, čeprav kratka označba nas in naše domovine, ki jo pa preveča vseslovska duša.

V šegavem uvodu opisuje pot od zlate Prage do Maribora — slovskega Merana. Posebna poglavja so: Bela Ljubljana; na bregu Jadrana; Zagreb, središče hrvaške kulture; Beograd, srce Jugoslavije; Ženski tisk. Posamezna poglavja obsegajo najvažnejše in najzanimivejše podatke iz zgodovine, kulturnega razvoja in stanja Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vsebinska je zgoščena, tu in tam pomanjkljiva, česar pa ne moremo zameriti, kajti sam naslov nam pove, da je avtorica zabeležila le svoje vtise, ne pa napisala študije o nas. Zlasti zanimivo je poglavje o ženskem tisku v Jugoslaviji, kar je menda prvi poizkus podati občo sliko ženskega tiska pri nas. Na prvem mestu smo Slovenke. Poleg strokovnih ženskih glasil imamo tudi več leposlovnih in modnih mesečnikov ter žensko založbo. Pisateljica nadalje živo razpravlja o ženskih društvih in feminističnem gibanju pri nas.

Poglavje o ženskem tisku je pravzaprav le osnutek za obširno študijo o delu slovskih žen, ki jo namerava ga. Omeljčenkova izdelati, ko bo ogromno snov zbrala in uredila. Na vsakem koraku čutimo v ukrajinski pisateljici velike vseslovske ideologije vez, ki naj združi vse Slovsane k skupnemu delu pri zgraditvi skupnega slovskega kulturnega doma.

Knjigo krasi pokrajinski posnetki, ki niso vedno posrečeni. Res, težko je izbrati iz najlepšega najlepše — vendar bi bilo umestno, da priskočijo v takem slučaju v pomoč naši strokovnjaki, kajti ni vseeno, kaj naj krasi knjige o naši domovini, ki izidejo v inozemstvu. Najznačilnejše in najiminenitnejše bi morale najti pot v svet ter odpirati tuju naše lepote in znamenitosti.

Knjižici je dodana bibliografija del ge. Omeljčenkove. Umestno bi bilo, da bi se ta njena bibliografija ponatisnila v slovsščini s potrebnim komentarjem, ki naj bi seznanil našo javnost z delom ugledne ukrajinske kulturne delavke in iskrene Vseslovske.

Prepričani smo, da bo imela knjiga ge. Omeljčenkove velik uspeh med češko-slovsškimi sestrami, ki se resnično zavedajo pomembnega dela posameznih slovskih žen ter z vso vnemo podpirajo delo za zbliznanje slovskih žen in spoznavanje slovske kulture. Pa tudi za nas Slovske je prav zanimiva. (Knjiga se dobi tudi pri upravi ženskega sveta, cena Din 20.—). M. Ž. K.

Alma M. Karlin: Tränen des Mondes (Lunine solze) je naslov knjige, ki je izšla v založbi Paul Kupfer, Breslau. Alma Karlinova, ki je že med vojno obšla velik del Evrope in je takoj po vojni potovala po vseh deželah in morjih sveta, se je naposled zopet vrnila v svoje rodno Celje, v nove politične in kulturne razmere. Dasi je po rodu napol Nemka in je tudi njena vzgoja imela izrazito nemško obeležje, se je vendar tako spojila z domovino in njenim ljudstvom, da jo z mirno vestjo štejemo med svoje dobre ljudi. Spoznavanje tujih dežel in kultur, proučevanje žitja in bitja najbolj civiliziranih narodov in najbolj divjih plemen ji je izklesalo močno občedlovske zavest ter jo dvignilo visoko iznad smisla za imperialistična trenja narodov. Na potovanju okoli sveta si je nabrala toliko narodopisnega, sociološkega, umetnostnega in drugega znanstvenega gradiva, da

ga že dolga leta črpa iz svoje popotne torbe, ga prepaja s fantazijo in introspekcijo prave umetnice ter izdaja knjigo za knjigo.

Neprestano se vrača na daljni vzhod in zapad, ki sta še vedno neločljivo spojena z mistično dušo svojih davnih, davnih pradedov. Tudi „Lunine solze“ so iz tistega sveta, iz dežele in duše južnoameriških potomcev skrivnostnega plemena Inkov. Einsame Weltreise, Im Banne der Sudsee, Drachen und Geister ter drugi potopisni romani Alme Karlinove so priljubljene knjige po naših javnih knjižnicah, v nemški literaturi pa dokaz neoporečnega pisateljskega talenta avtorice.

P. Hočevarjeva

Popravek. — Spoštovana ga. urednica! — Prosim Vas, da objavite sledeči popravek k članku „Šolske izdaje pisateljev“ v zadnji številki Vašega cenjenega lista. Povest ge. Harriet Beecher Stowe: „Koča strica Toma“, ni mladinska povest, kakor piše vaša poročevalka, temveč je socialna slika življenja sužnjev v Združenih državah v sredini prošlega stoletja. Namen knjige je bil, da bi zbudila zanimanje ameriških mož in žena za to vprašanje in jih navdušila za odpravo suženjstva, s tem da opozarja ne le na zlo rabe suženjstva, temveč predvsem na zlo, ki je bistvo suženjskega sistema. Vse to sem se trudila dokazati že v svojem uvodu (v katerem se ne bavim toliko z delom pisateljice kakor z zgodovino suženjstva in borbe proti njemu v Združenih državah), razen tega mora to biti jasno vsakemu, ki je prebral pisateljčin lastni uvod knjige, ki sem ga nalašč zato sprejela v izbor, da bi izpodbila pri nas tako razširjeno napačno mnenje, da je „Koča strica Toma“ mladinsko delo. Ta oznaka je popolnoma nepravilna in ni pravična socialno in etično važnemu, pogumnemu delu velike žene. Pošiljam vam ta popravek, ker mislim, da bi moral ravno ženski list biti pravilno obveščen o delu vseh velikih žena. — Z odličnim spoštovanjem

Olga Grahorjeva

Rodna gruda in kmetiški stan v pesmi. Vabimo vse pesnice, ki opevajo kmetiški stan in domačo zemljo, naj pošljejo svoje tozadevne najboljše pesmi na naslov: Prof. Marijana Željeznova-Kokalj, Ljubljana, Marmontova 14, ker se pripravlja v Beogradu izdaja slovanskih pesmi z motivi iz kmečkega življenja. Obenem naj dodajo dovoljenje za avtorsko pravo in prevod.

Obzornik

Gospa Olga Ševčikova. Začudeno sem pred leti pogledala časopisno obvestilo, da bo predavala v Splošnem ženskem društvu o Boženi Némcovi ga. Olga Ševčikova, žena češkoslovaškega konzula v Ljubljani. Ne, žene naših konzulov — in povečini tudi drugih — se doslej razen malih izjem niso izkazale z globljim razumevanjem svojega posebnega položaja. Pasivno nastopanje poleg moža konzula ob raznih svečanostih je njih edina javna vloga. Že to je redka izjema, da se katera zanima za socialno stran naše manjšine v inozemstvu. Ali morda zato, ker pri nas žena še nima političnih pravic in ne more doumeti širjega pomena in globlje naloge, katero ima lahko predstavnik naroda v tuji državi. Ga. Ševčikova pa je Čehinja, kjer je ženam kulturno in politično delo že tradicija. Ko je prišla k nam, se je takoj začela učiti slovenščine, da je bolje spoznavala nas, naša stremljenja in naše potrebe. Prepotovala je z možem slovenske pokrajine, spoznala in vzljubila njeno lepoto, pa tudi dušo njenega prebivalstva. Zanimalo jo je zlasti naše žensko življenje. Približala se je našim društvom, seznanila z ženskim tiskom, videle smo jo na mnogih prireditvah in med naročnicami listov. Na naše povabilo je predavala v Splošnem ženskem društvu in v radiju in z veseljem nam je ustregla, kadarkoli smo se obračale nanjo za pojasnilo ali pomoč. Štela si je v dolžnost, da seznanimo našo ženo z napredkom Čehinj; prav tako pa ji je bil pri srcu tudi napredek naše žene, zato ga je hotela pokazati Čehinjam. Zanimala jo je zlasti ženska literatura. Naš roman Maše Slavčeve „Pod dalmatinskim solncem“ se ji je zdel primerno delo za

prevod v češčino, češ, da vsebuje lepo folklorno sliko Dalmacije z zanimivim prilivom sodobne svetske kulture. Pa ga je prevedla na češko. Z istim zanimanjem je sledila tudi našemu strokovno-gospodinjškemu pokretu in je privedla med nas tudi svojo mater, go. Ruženo Černo, organizatorico ženskega narodno-gospodarskega gibanja na Češkem. S svojim predavanjem, z navseti in spisi je dala ga. Ružena Černa marsikatero pobudo in smernico tudi naši „Zvezi gospodinj“.

Kakor se je vsa naša javnost pristrčno poslovala od g. konzula Ševčika, ki je ob vsaki priliki pokazal svoje resnično zanimanje za naš narod in se nam je po svojem izredno demokratičnem nastopu prijateljsko približal, tako smo tudi me žene v duhu spremile go. Olgo Ševčikovo ob odhodu iz Ljubljane s toplo mislijo in resničnim sesterskim pozdravom. Ur.

Naše delavke v borbi za delo in kruh. Letošnje počitnice so bile delavske žene bridko preizkušene. Po mnogih tovarnah in delavskih revirjih je delavstvo stavkalo za izboljšanje življenjskih pogojev. Tega meznega boja so se solidarnostno udeleževale tudi delavke. Po nekaterih tovarnah so stražile rhode in se borile proti stavkokazom. Ponekod so tako vztrajale na svojih mestih, da so tudi dejansko občutile krutost meznega boja, saj so jih nasprotniki celo pretepali. Toda žene se niso ustrašile, vztrajale so v borbi in podpirale tovariše, ako ne drugače, pa vsaj s tem, da so si prizadevale za primerno prehrano stavkujočih.

Nič manj niso bile preizkušene tudi žene onih delavcev in rudarjev, katerim je poleg vse dosedanje bede pretila še brezposelnost. Našim rudnikom je grozila najtemnejša usoda, našemu rudarskemu ljudstvu najbolj črna beda. Žene pa so se tresle ob misli, da bodo lakota, mraz in bolezen edini tovariši njim, možem in otrokom.

Delo za slovansko zблиževanje. Znana ukrajinska književnica Marija Omeljčenkova je lani prepotovala Jugoslavijo in proučevala življenje in delo naše žene. Mnogo je potem pisala o nas v čeških in ukrajinskih listih. Letos je šla na podobno potovanje v Bolgarijo, da se seznanji z žitjem in bitjem bolgarske žene. Obenem pa predava tam o drugih slovanskih ženah — tudi o Slovenkah — ter tako seznanja in kulturno zблиžuje slovanske narode, zlasti pa žene. Na Bolgarskem bo priredila tudi razstavo slovanskega ženskega tiska. Z njo potuje tudi njen mož, profesor Hrihorij Omeljčenko, kateremu je proučevanje slovanske zgodovine in literature prav tako življenjska naloga.

Društvo „Dom visokošolk“ v Ljubljani, Gradišče 14/I. V Ljubljani v Gradišču 14/ v prostorih stare Mundove zapuščine stoji „Dom visokošolk“, ki ima namen nuditi predvsem nadarjenim, v slabših gmotnih razmerah se nahajajočim visokošolkam Aleksandrove univerze ugodna, higijenična cenena stanovanja v centru mesta, domačo tečno hrano ter v skupnem bivanju vzbuditi čut za tovarištvo in socialni čut, ne glede na njihovo mišljenje.

Prošnje za sprejem v „Dom“ se vlagajo na odbor „Društva dom visokošolk“ v Ljubljani, in sicer za zimski semester od 1. do 15. sept., za letni semester pa od 1. do 15. februarja. Prošnji mora biti priložen imovinski izkaz staršev, zdravstveno izpričevalo, izpričevalo o univerzitetnih odnosno srednješolskih kvalifikacijah prosilke in obveza staršev, da bodo v redu plačevali prispevke za oskrbo prosilke v „Domu“. Minimalni mesečni prispevek znaša 150 Din, srednji 350, maksimalni pa 500 Din.

Cilj visokošolk naj bi bil čim tesnejše se združiti v varovanje svojih stanovskih interesov in v medsebojno spoznavanje. Zato vabimo vse one visokošolke, katerim je za resno in stvarno delo, da pridejo v naš „Dom“, ki naj bi bil središče naše akademske ženske mladine. — Odbor.

Vojna, vojna! V črni Afriki sicer, daleč po zemljevidnih črtah, a tako blizu po naših človeških srih. Žene vsega sveta se združujejo v skupnem klicu: Pogovorite se z razumom, kakor ljudje, ne kakor zveri. Ne uničujte človeškega rodu in sadu njegovih rok in duha!

VSEBINA 9. ŠTEVILKE

„Up sreče onstran groba v prsih hrani“ — Konec (Ilka Vaštetova)

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje (Maša Slavčeva)

Dve materi (Sanda Jovčeva - P. Hočevarjeva)

Pismo (Anica Černejeva)

„Nova žena“ (Angela Vodetova)

Književnost in umetnost: Marie Omeljčenkova: Mé dojmy z Jugoslavie (M. Ž. K.)

Obzornik

Priloge: Naš dom — Naša žena — Krojna pola in ročno delo

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—. Posamezna številka Din 6.—. Za Italijo L 24.—, posamezna štev. L 250 za inozemstvo Din 85.—. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. Odgovoren L. Mikuš.

Listnica uredništva.

Žarka H.: Vaš članci premalo pove.

Dragotina: To, kar ste mi poslali, niso pesmi. Ako bi te vrstice napisali nevesti v album, bi se ji morda zdele lepe.

Kr. J.: Sami pišete: „Priznam, da sem Vam poslal skoraj najslabše stvari...“ Dragi moj, ako že vi sami tako sodite o svojih umetninah, kaj naj pa rečem jaz!

Darovi za tiskovni sklad.

Olga Kocmus 6 Din; Ivanka Milič 6; Anica Mozetič 15; Anica Loger 6; Tončka Gostič 2; Karolina Zadnik 6; Milka Mervič 5; Betka Habjan 6; Josipina Bizjak 3; Magda Rant Sirc 6; Fani Gabere 6; Roza Wagner 8; Poldi Ribarič 6; Božena Serajnik 12; Iv. Vidmar 2; Mari Lagoja 2; Janja Miklavčič 4; Marija Mikolič 4; Fanči Markon 4; Lojzka Kuhar 1; Marica Pregrad 6; Ivana Ahačič 5; Anica Šerko 6; Pavla Ilovar 2; Antonija Doljan 6; Fanika Kos 4; Louise Vodopivec 30; Marija Rojs 6; Jožica Kunčič 6; Jerica Pirc 4; Julija Plavšak 6; Mary Brus 4; Greti Šerbec 2; Mara Sancin 1; Slava Meljnikova 2; Mira Otrin 4; Anica Jerman 2; Pavla Lavrenčič 12; Zora Stegu 6; Marica Legiša 5; Terezija Kosi 6; Gabrijela Mihelj 2; Zora Štimnikar 2; Ant. Štambuk 6; Jožica Žunič 4; Vidosava Leskovšek 3; Lučka Kunčič 3; Greti Šerbec 2; Milka Pirnat 6; Marija Resteiger 6; Fani Novak 2; Marija Grad 4; Milka Vrančič 6; Minka Gajič 6; Rozala Draksler 2; Franja Iršič 6; Helena Rebek 550; Mari Vidmar 1 Dol; Mimi Meden 8 Din; Olga Zevnik 4; Kristina Poček 2; Francka Novak 1; Lela Mirk 5; Merica Krpan 15; Ivanka Rusjan 15; Milica Kjuder 3; Pavla Perčuh 3; Zinka Prelogar 6; Zorislava Lasič 2; Amalija Kerševan 10; Marija Omahen 6; Anica Preprost 5 Lit; Ivanka Trnka 15 Din; Matilda Živec 15; Ivan Majer 16; Ivanka Šparemblek 4; Slavica Rozman 3; Minka Osterc 4; Betka Oblak 5; Albina Vertačnik 5; Tončka Gostič 2; Ana Može 3; Elza Linke 2; Marica Pleskovič 3; Marija Dugar 3; Jožica Hodnik 2; Lida Jevšček 3; Lojzka Stanonik 1; Malči Kerin 2; Matilda Šmid 6; Silva Janžek 3; Isabela Ferjan 3; Ivanka Mastnak 3; Slavica Zaman 8; Zvonka Fele 2; Adolf Radan 8; Ana Turk 3; Terezija Cigoj 3. — Iskrena hvala vsem cenjenim darovalkam!

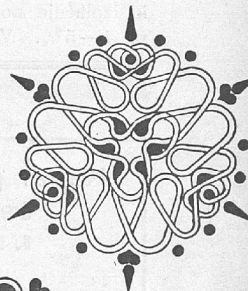

MED POLETJEM IN ZIMO

imamo jesen, ko postane letni plašč prelahek, a zimski še pretopel. Tivar prinaša celo vrsto prehodnih plaščev. Takozvani „Dubl“ so nosili samo moški, toda se je izkazalo, da je posebno prikladen tudi za dame. Pri volnenih dubl- plaščih angleške fazone so posebno povdarjena ramena. Kratki ali široki „dragoner“ z 2 ali 4 dekorativnimi gumbi lahko zapenjajo in obogatujejo linijo plašča. Bolj kot po sliki in opisu boste že na prvi pogled spoznali odličnost naših modelov. Posetite eno od naših prodajaln Tivar oblek, kjer Vam bodo plašče najpripravneje razkazali brezobvezno za nakup.

TIVAR OBLEKE

Ž · E · N · S · K · I
S · V · E · T
1 · 9 · 3 · 5

9

Krize bo konec, ko bodo domači denarni zavodi mogli zopet dajati
nova posojila iz novih vlog. Zaupajte Vaš denar

Mestni hranilnici ljubljanski

ki izplačuje nove vloge, vložene po l. 1933 neomejeno ter jih obrestuje po 4—5%. Vloge nad Din 400,000.000.—. Rezerve Din 14,600.000.—.

Kadar potrebujete premog in drva pokličite

telefonsko številko 2059

I. Pogačnik, Bohoričeva ulica 5

veletrgovina s kurivom

Najboljše blago!

Solidne cene!

J. BLASNIKA NASL.
UNIVERZITETNA TISKARNA

LITOGRAFIJA
ZALOŽNIŠTVO
VEL. PRATIKE
LJUBLJANA

KARTONAŽA
VREČICE ZA
SEMENA ITO.
BREG 10-12

NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE IZVRŠUJE TISKOVINE NAJCENEJE IN NAJBOLJE

Drobna knjižica
z veliko vsebine

Dekliško perilo

modeli in kroji perila za deklice od 12--18 let. Posebno bogate priloge z risbami za vzecnine, ki so uporabne tudi za okras otroških oblek in predpasnikov. Cena Din 6.—. Denar je poslati z naročilom vred.

ŽENSKI SVET

SEPTEMBER 1935

LJUBLJANA

LETO XIII-9

„Up sreče onstran groba v prsih hrani“

Odlomek iz romana o Prešernu

Ilka Vaštetova

Konec

Bilo je že daleč preko polnoči, ko so zacvilila vrata k Prešernovemu stanovanju. Mati, ki doslej še ni bila zatisnila očesa, je prižgala svečo na nočni omariici. S trdimi negotovimi koraki je prišel sin skozi sobo.

„France!“

Motne okrvavele oči so se ozrle v luč, v razsvetljeno materino obličje. Šel je mimo kakor mimo vizije. Že je zaprl vrata svoje sobe za seboj.

Pijan!

Po uvelem materinem obličju, ki se je nagnilo k sveči, so zdrknile solze. Noč jih je zakrila.

Drugo jutro je Katra klicala brata:

„France! Poglej, kdo je prišel!“

S težavo je France odprl oči.

„Mati!“ je iztegnil roko.

Mati jo je prišla z obema svojima. Sedla je na posteljni rob in zrla smehljaje sinu v oči:

„Dobro jutro!“

Francetu pa je počasi vstajal spomin in vroče ga je izpreletelo:

„Kdaj ste prišli, mati?“ je vprašal s strahom v srcu.

Mati je čitala v sinovih očeh. V zadregi je pogladila njegovo majhno gladko gosposko roko s svojo hrapavo kmetiško in odgovorila z dobrohotnim smehljajem:

„Včeraj dopoldne. Boštjanov stric je peljal krompir v Ljubljano in sinu nekaj prigrizka, pa sem prisedla. Ponoči sva se odpeljala, ob devetih sva bila že pri Figabirtu. Dobre konje ima Boštjan. Vso pot sva se ustavila samo v Kranju pri Jalenu. Od doma te vsi pozdravljajo: oče in Mina in vsi drugi. Tudi Boštjanov stric.“

Prešeren je dobro čutil odkod materina zgovornost. Toda njena rahlo-čutna obzirnost je le še bolj mučila njegovo težko vest. „Edina sreča, da mati ne sluti vse resnice!“ mu je zatrepetalo v duši. Jasno je videl, kolikšno trpljenje bi bil zavalil na to srce, ki ga je tako zelo ljubilo. Njegov samomor bi bil skoraj gotovo tudi umor... O, gola sebičnost ga je prignala tako daleč... Ali ni vsak samomorilec sebičnež? Ne, vsak ne. Kdor je onim, ki ga ljubijo, v pogubo, se umakne iz ljubezni do njih. In še tedaj samomor ni junaštvo. Figarstvo je. Junaštvo bi bila popolna izprememba

svojega bitja, borba s samim seboj do konca. Ne, samomor ni junaštvo. Le neozdravljiva kužna bolezen bi mogla opravičiti samomorilca.

Ob pogledu v materine oči so nekoliko ponehale bolečine, ki so mu kljuvale v srcu. Sklenil je, da v dneh, ki jih prebije mati pri njem, posveti ves svoj prosti čas le njej.

Njegova boleost?

Še mu je kljuvalo v srcu. A odganjal je boleče misli: Zdaj ne, ko je mati tu! Seveda ga misli niso vedno ubogale. In kadar so ga premagale, so materine oči s skrbjo iskale v njegovem temnem obrazu.

Zvečer je peljal mater v gledališče. Ne daleč od njiju je sedela v loži Primčeva Julija s svojo materjo.

Gospa Primčeva se je nagnila k hčeri in strupeno zagodrnjala:

„Glej, glej! Tvoj častilec in Damenbegleitung! Ein feines Liebchen, das muß ich sagen!“

Julija se je previdno ozrla na tisto stran. Že je zagledala Prešernovo karakteristično glavo. In poleg njega?

Juliji je stopila vsa kri v lica in oči so ji jezno zagorele. Očitajoče je odvrnila:

„To je vendar njegova mati!“

Kar sram jo je bilo zaradi materine prostaške zajedljivosti. Gospa je zaničljivo pokimala in ošabno siknila:

„Navadna kmetica!“

Julijine oči so še bolj zažarele. Roka, ki je držala pahljačo, se je tresla.

„Bolj je inteligentna kakor marsikatera „dama“, ki se nočoj tu ščepiri. Kanonik Gollmajer je pravil, da zelo rada čita knjige.“

„Zato se še ne more štuliti med izobražence,“ je gospa ošabno vztrajala. „Vidi se ji, da ji manjka potrebna šolska izobrazba. Že na obrazu se ji vidi.“

Poslednje besede je izrekla s poudarkom, ki je pričal, da njena trditev ni odkritosrčna. Julija se je še enkrat ozrla v inteligentni obraz Prešernove matere. Žena je bila nekoč gotovo lepo dekle.

„Ali se meni tudi vidi?“ je vprašala Julija in glas se ji je od razburjenja že nekoliko tresel.

„Kakšno neumno vprašanje! Kako se moreš primerjati z ono kmetico!“

„Ker je hodila v ljubljansko samostansko šolo kakor jaz. Pokojni bibliotekar Čop je pravil nekoč svoji teti, gospej Scheuchenstuelovi, da se je Prešernova mati šolala v samostanu v Beljaku in v Ljubljani. On je sodil, da je materina nadarjenost močno vplivala na sinovo.“

Julijine vzbočene ustne so se tresle. Roke so se nervozno igrale. S trmo in uporom v srcu je še dostavila, ko je njena mati v presenečenem molku gledala premo pred se:

„Že zaradi njenega sina bi jo morali Kranjci častiti.“

Zdajci je gospa Primčeva zardela od nevolje. Ostro je siknila, medtem ko so ugasnile luči in je ponehal hrup v gledališču:

„Fasle nicht solch einen Unsinn!“

Julija je skomignila z rameni. Z odprtega odra je zasijala po temni dvorani medla luč. Odsevala je le v obrazih in se lesketala v očeh zbranih gledalcev. Skrivaj se je Julija ozrla proti Prešernu... Njegove oči so bile obrnjene naravnost proti njej.

Prešernova mati je že opazila, da se sin ni zmenil za predstavo na odru. Ugotovila je tudi smer Francetovih pogledov. V prihodnjem odmoru je vprašala, dasi je slutila odgovor:

„Kdo je ono dekle z velikimi modrimi očmi?“

France se je grenko nasmehnil.

„To je ona.“ je dejal preprosto.

Mati je prikimala.

Grenak občutek je vstal tudi v njej. Ono drobno dekletce z rožnatim obrazkom je torej držalo v svoji majhni orokavičeni roki Francetovo srečo... „Ljubi Bog v nebesih! Odpri dekletu srce, da se moj sin ne pogubi!“ je gorko vstala molitev v materini pobožni duši.

Trinajstega septembra je bilo. Deževno pusto vreme kakor že ves september. Gosta jesenska megla je ležala ob Ljubljani. Iz megle pa je neprestano curljal dež. „Za zidom“ so se v nočni temi svetlikale po cesti luže z migljajočimi kolobarčki. V debelih curkih je lila deževnica iz pokvarjenih žlebov in tleskala ob tlak.

Prešeren je z dežnikom v roki skakal mimo luž in žlobudrajočih žlebnih potočkov. Naposled se je zatekel v vežo enonadstropne hiše ter se po stopnicah vzpel v prvo nadstropje, kjer je krčmaril „Črni Jurij“, oče Eržen.

Pred steklenimi vrati je ustavil Prešerna krčmar.

„Oh, gospod dohtar, kakšno vreme!“

„Vam se pa prileže, ata Eržen,“ je pomežiknil poet in pokazal skozi vrata na nabito polno pivnico.

„Eh, nu, bo že. Gospod profesor so tudi notri.“

„Kateri?“

„Dohtar Jaka. Sami sedijo. Oh, strašno so slabe volje. Včasih so se radi pošalili, zdaj pa kar sami zase nekaj premišljujejo.“

„Ej, ata, tudi vi bi premišljevali, če bi vas leto za letom pregnjala druhal zelotskih jožefincev.“

— In ko je ata Eržen ob nerazumljivih besedah pogledal z okroglimi očmi in odprtimi usti, je Prešeren z našmeškom pristavil:

„To se pravi: trop brihtnih dunajskih podrepnikov.“

„Ahal“ se je možu zasvetilo.

V sobi pa so pri mizi nasproti vrat sedeli vrli Krakovci in Trnovci. Martin Goršič, ki se je ozrl na steklena vrata, je ustavil žlobudranje tovarišev:

„Fantje, dohtar gre! Zdaj pa le eno ,zažingajmo‘!“

In vrezali so jo:

„Če labud' prot' jug' lete...“

Prešeren je vstopil in jim mimogrede zadovoljno pokimal. Njegove polzaprte oči pa so med pivci iskale in naše osamelega gosta: dohtarja Jakoba Zupana.

„Dober večer, Jakon!“

Jakon je zavlekel stisnjene ustne:

„O, dober pa, dober! Tebi ga ne želim nikdar tako dobrega.“

Nekaj se mu je potreslo v glasu.

Prešeren je molče sedel k Zupanu. Jakonov glas mu je čudno odmeval v srcu. Ali se ni zatreslo v njem kakor jok? Ubogi Zupan! Ali se je zopet začelo? Ali še niso zaključili disciplinarne preiskave proti njemu? Bajje je zapisnik obsegal nad 600 folio strani. Poslali so že predlog na Dunaj, je slišal. Nu, morda bodo tam pametnejši, nego so gospodje tu...

Pristopil je krčmar in postavil pred Prešerna polič muškateleca.

„Tri bokale pivcem!“ je Prešeren naročil, ne da bi pomislil na svoj že precej shujšani mošnjček. Pa pomislek v takih rečeh že od nekdaj ni bil njegova navada na veliko žalost in jezo njegove skrbne sestre Katre.

„Nu, Jakon, poplakni in pogoltni! To je Crobathov recept za takšne bolezni, kakor tarejo tebe in mene,“ je France vzpodbujal izredno zamračenega tovariša.

V Jakonovih očeh se je utrnil strupen blisk. Njegovo široko rdeče obličje je še bolj zardelo. Uporno je odmaknil roko od kozarca.

„Bi moral danes precej debelo požretil!“ je globko zagodrnjal, izvlekel iz „zašpehanega“ fraka že dokaj umazan robec in se temeljito useknil.

Prešeren ga je predobro poznal, da bi ne vedel: Preden Jakon ne iztrese svojega strupa, ne bo zdrav.

„Ali so ti tvoji duhovni tovariši spet pripravili dokaz svoje krščanske ljubezni?“

„O, spet! Pa še imenitnega! Ha! Črno na belem — v dokumentu!“

Neizmerno grenko in raztrgano je prišel krik iz čudakovega srca. Prešeren je vedel: Zdaj pride!

Zupan si je natočil kozarec in izpil na dušek. Potem še enega. In s praznim bokalom je potrkal na mizo.

„Le poslušaj: Dokument njihove krščanske ljubezni se glasi: Jakob Zupan ist seines Lehramtes zu entheben. Aus besonderer Gnade bewillige ich ihm als Ruhegehalt jährlich 500 Gulden... Aus besonderer Gnade! Hahaha!“

Prešeren se je zdrzil. Kakor krakanje je zadonel Zupanov raztrgani glas... Torej so siromaka resnično ubil!

„Saj niso ljudje!“ je bruhnilo iz Prešerna v onemoglem srcu, „gonijo te, kakor divjo zver!“

„Prav imaš, bratec. In kakor divjo zver me zapro v kletko. Dokument se namreč še nadaljuje: Zupan hat seinen Aufenthalt in Klagenfurt zu nehmen —“

„Prokleti psi!“

„In še nekaj se bere tam, nekaj o „polizeilich überwachen“. Nisem si vsega dobesedno zapomnil.“

„Pa kdo te je obsodil? Pritožiš se —“

„Pri kom pa? Dekret je podpisan v — cesarjevem imenu — od — nadvojvode Ludovika...“ Poslednje besede so prišle le s težavo iz stisnjenega grla.

Drhtljaj je izpreletel mišice na učenjakovem obrazu. Le z naporom vse volje je potlačil bolečino, da ni glasno zajokal.

Prešeren je obmolknil in se zazrl pred se. Ne da bi se okrenil, je po strani videl, da si je Zupan z roko otrl solze z lic. Torej — to je bilo plačilo učenjaku Zupanu za vse njegovo delo za narod, za vso njegovo vročo ljubezen do domovine, za vso brezprimerno požrtvovalnost, s katero je leto za letom vse križem prepotoval rodno zemljo in nabiral narodove jezikovne zaklade, jih poizkušal sam pomnožiti s prestavami, razpravami in celo s svojimi poezijami. Res ni bil velik pesnik, a bil je tem večji učenjak, znan tudi inozemskim slovanskim jezikoslovcem, ki so radi iskali stike z njim in ga večkrat tudi osebno obiskali. Ti stiki so seveda avstrijsko policijo razburjali, kakor jo je razburjalo vse, kar je količkaj kazalo na probujenje slovanske zavesti.

Dolgo je Prešeren molčal, potem je vzdihnil:

„O, Metternich! Črv gloda na tvojem gospodstvu, ti pa se loviš za fantomom evropskega vodstva!“

Zupan je dvignil glavo in pristavil:

„ — ki si ga misliš utrditi na novem vladarskem shodu v čeških Toplicah. He! Meni verjemi, France: Kakor je pokojni car Aleksander naposled pokazal Metternichu figo, tako mu jo nekoč pokaže car Nikolaj. Ej, mogočni naš kancelar, tudi ti pojdeš nekoč mojo pot!“

Prešeren je prikimal.

„Imaš prav. Mož je že prekoračil svoj vrh. Osvoboditev Grčije po Rusih je bilo prvo poleno, ki mu je priletelo pod noge. Pariška julijska revolucija pred petimi leti tudi ni bila v njegovem računu. Madžari kuhajo čudno kašo, Lahi so — potuhnjeno kakor mački — vedno pripravljene na skok, Nemci pa Metternicha menda poslušajo le na videz, v resnici delajo po svoji glavi.“

„Navzdol gre mož, navzdol, čeprav si morda domišlja, da drži Avstrijo še bolj v rokah, odkar je umrl oni tiran.“

Oni tiran — to je bil cesar Franc, ki je bil umrl že koncem zime.

„Saj jo res drži. Ali ne veš, da je —“ Prešeren se je ozrl in se sklonil k Zupanu, „ — naš novi cesar slaboumen epileptik?“

„Vem, ves je v rokah svojega velikega lakaja — kancelarja Metternicha. Kronske svet s svojimi princji in ministri je itak samo lutkovno gledališče, ki ga dirigira Metternich. Ampak vsak absolutizem ima svoj konec, tudi Metternichov ga bo imel. Veš, če takole razmišljam, se mi zdi, da živimo že v začetku nove dobe.“

„Tudi jaz imam takšen občutek. Zdi se mi, da počasi vstaja v svetu čut za človeško dostojanstvo. Glej, lansko leto so prodri z zahtevo po odpravi

sužnjev v kolonijah. Tlačanstvo naših kmetov stoji na vedno šibkejših nogah.“

„To so še vse posledice francoske revolucije. Tudi k nam pride revolucija. Metternich ji ne uide.“

„Morda. A vsaka revolucija je le kup zločinov. Ljudje postanejo zveri. Zdi se mi, da bi se tudi brez nasilja dvignilo človečanstvo. Dvignil bi ga naravni razvoj človeškega duha.“

„Le bolj počasi.“ je pritrdil Zupan.

Prešeren je s tihim zadovoljstvom ugotovil, da se mu je posrečilo v pogovoru speljati Zupana do kratkega pozabljenja na svojo nesrečo. Ne da bi Zupan opazil, je Prešeren napeljeval pogovor na vse, karkoli bi moglo nesrečnega učenjaka zanimati. Od Metternicha in njegovega tiranstva sta preko človečanstva prešla na največji Metternichov strah: Slovstvo.

Zdajci sta bila v pravih Zupanovih nadah. Jezikovno slovansko ujedinjenje — Zupanu so se zasvetile oči.

„Dostikrat si mi že oponašal, da „slovenščino hrovatim“, če sem si izposodil izraz od bratov Hrvatov ali Srbov ali Rusov. Nu, kaj pa prihaja zdaj iz Zagreba?“

„Slovanska čobodra!“ se je zasmel poet.

„Bratec, povem ti, da tale ilirščina v Gajevi „Danici“ ni kar si bodi. Le na svojo „prababico“ bi se morala bolj ozirati, na staroslovenščino. Potem bi nas tudi drugi Slovani laže razumeli!“

Prešeren se je zresnil in zamislil. Potem je odvrnil:

„Mrtvorojenemu detetu tudi prababica ne bi mogla pomagati. Narod ostane narod, dokler ohrani svoj živi jezik. Če mu tega vzameš, se oprime onega, ki ga najbolj obvlada. Pri nas — nemškega.“

In kakor že mnogokrat, sta Zupan in Prešeren tudi onega večera zašla v dolge jezikovne razprave.

Bilo je že pozno, ko sta se dvignila in napotila domov. Zupan, ki je ves večer dušil svojo boleost z vinom, se je močno opotekal. Prešeren, ki mu vino ni šlo tako hitro v glavo, je prijel Jakona pod pazduho in ga srečno pripeljal do njegovega stanovanja na trgu v hiši poleg škofije. Spremil ga je še po stopnicah v sobo v prvem nadstropju.

Ko sta vstopila, se je čul iz drugega nadstropja ropot in moški korak.

„Ali slišiš? Je že spet pri njej!“ je Zupan pokazal proti stropu. Nad njim je namreč stanovala grofica Stubenbergova, zvesta prijateljica škofa Wolfa.

Prešeren se je posmehtnil in se poslovil. A Zupan ga je zadrževal:

„Počakaj, France, tamle imam še imenitno kapljico za naju dva. Le sedi tja v Trnovu!“

Čudak je imel kaj čudno opravljeno sobo. Ogromne police s knjigami, postelja, omara, kovčeg ter nekaj druge oprave — vse je bilo zrinjeno na sredo velike sobe, zidovi pa so bili goli. Le v tem in onem kotu je stal stol. V kotu, ki ga je učenjak označil za „Trnovu“, je bila poleg stola mizica, po-

krita s knjigami, in pisarija. Vsak kot je imel v Zupanovi sobi svoje ime: Trnovo, Gradišče, Poljane... In kadar je šel Zupan na izprehod okrog svojih mobilij, se je ustavil v enem ali drugem „ljubljskem predmestju“ in se s knjigo v roki odpočil na stolu.

Prešeren se je ozrl po veliki temni sobi, od svetilke na trgu le slabo razsvetljeni.

„Luči nikdar ne prižigam; se bojim, da ne napravim ognja,“ se je opravičil Zupan in v temi tipal za steklenico, skrito za knjigami na polici.

„Le pusti, Jakon. Danes mi pijača res ne diši več. Lahko noč!“

„Počakaj no, da pokusiš,“ je silil Zupan in s trdimi, negotovimi koraki stopil s steklenico in kozarcem k oknu. Opotekel se je in naslonil ob zid.

Prešeren je bil že pri vratih.

„Pridem jutri. Lahko noč!“

„Počakaj! Počakaj vendar!“

Že so se zaprla vrata. Zupanove oči so s strahom zrle na nje. Vino je curljalo mimo kozarca na tla.

Ko je France stopil na ulico, mu je Zupanov glas še vedno zvenel v ušesih: proseče, skoraj jokajoče, kakor bi se ubogi čudak bal samote in njene groze. Prešernu je bila samota potreba. Le s težavo je bil pred Zupanom pridržal krinko ravnodušnosti. Zdajci pa je legla v njegovo mehko srce vsa teža novega doživetja, ves gnus nad ogabno golaznijo, ki se je skrivala pod imenom „človek“.

Tako so torej uničili Zupana, učenjaka, in na isti način bi menda radi uničili njega, poeta. A v Prešernu se je dvignila trda gorenjska narava in vzravnala njegovo mehkočutno dušo: Ne boste me!“

Z jezno kretnjo je odprl dežnik, ker je dež zopet pričel rositi iz megle. Ves zamišljen je poet krenil v Špitalsko ulico in čez leseni Špitalski most preko zibajočih se mostnic. Onkraj mostu pa se je obrnil in se vrnil: Ne, ne bom več hodil po običajni poti skozi Gledališko ulico naokrog, mimo Julijinih oken. Tega mora biti konec! Konec!

V Francetovem srcu se je oglasila pekoča bolečina... Ali je zanj minilo res vse upanje? Še se mu je rahlo oglašalo v duši: Še Julija ni bila last koga drugega. Niti ni bila javno zaročena. A kaj, ko praznih rok ni mogel stopiti pred njo! Saj je pri kompetenci za advokaturu propadel, propadel proti mlajšemu, čeprav boljše kvalificiranemu... Tu je bila zopet ona roka, ki se je bala velikih slovanskih mož, sicer bi bila izbrala njega, poeta.

„Strah vas je? Ha! Še vam pokažem zobe!“

S hitrimi, drobnimi koraki je pribežal domov, si prižgal petrolejko, sedel za mizo in pripravil papir.

„Črtali ste mi del Čopove obsmrtnice, „Křsta“ pa mi ne boste črtali. Zakurim vam, da vas oblije vročina in mrz obnem.“

In zložil je sonet z akrostihonom: An Pauschek und Stelzich — na cenzorja, ki sta mu pristrigla Čopovo obsmrtnico. Zložil je sonet v nemškem jeziku: da bosta boljše razumela in se vama ne bo smejal ves gubernij, če pride sonet še komu drugemu v roke. Vaju bo že minilo, črtati moje verze in dražiti človeka, ki mu je duša do dna razrvana od bolečin!

„Steht ab von mir, dem schmerzdurchschwühlten, wunden,“ — ha, če nočeta poizkusiti ostrine mojih puščic! Kar krotita svoj pogum, da vaju ne zadenejo! Svarim vaju!

In še v jedki ironiji:

„Christlich: euch wird Lykambes Tod zu Teile. —“ — haha! Zdelam vaju, da se obesita!... Dva častivredna korarja?

Hm... Volkova!

„Chorwölf! Euch wird...“

Imenitno bi se glasilo. Nu, naj ostane prvotno: Christlich — — — V zmerjanju ni duhovitosti; duhovitost položi v ironijo! — bi rekel Čop.

Čop!

Franceta je zapeklo v sreč. Vstal je in stopil po sobi. Naposled je vzel iz žepa svojo dragoceno zlato uro — darilo moravskega grofa, ki mu je Prešeren nekoč instruiral sina — in jo navil. Medtem, ko se je slačil, je pesem še enkrat prečital s posmehom okrog ust.

„Mislim, da bo sonet zadostoval kot — priprava za cenzuro mojega „Krsta“. Ej, korni volkovi, mene ne raztrgate še tako hitro!“

V krepkem odporu se je dvignila njegova velika duša. Odbijal je obup nad svetom, nad življenjem. Odganjal je boleče misli na Julijo, na Čopa, na Zupana, na vso krivico in pravico.

Ali kaj, ko so se temne ure vračale zopet in zopet!

„Ne ljub'ci bit' na poti, sem v strupu smrt si pil —“

Ljubici na poti — ljubici Severi, prevzetni deklici. Severi — Juliji,

„ki niso omeč'le njegove pesmi vse.“

Naj Julija izve tudi to, tudi najtemnejšo njegovo misel: tudi grozo, ki je iztezala kremplje za njim... Oddal je balado „Prekop“ — pesem o pesniku-samomorilcu — listu „Illyrisches Blatt“ in priložil še nemško prestavo, da ga bodo boljše umeli, ona in drugi.

In boril se je dalje, bil gigantski boj s svojimi bolečinami in še hujšega z mrzlo grozo: Vse ničev! Nevredno življenja. Povsod trd led in raskav kamen. Nikjer toplote, da bi se ogrel, nikjer velikega čuvstva, ki bi gorelo le zanj!

Da prežene bolne misli, je pripravil za tisk „Kerst per Savici“ in mu zložil posvetilo „Matiju Čopu“:

„Vam izročim, prijatla dragi mani!
ki spi v prezgodnjem grobi, pesem milo;
Dan jasni, dan oblačni v noči mine,
— — — — — — — — — —

Srce veselo in bolno, trpeče,
Vpokoj'le bodo groba bolečine.“

Da, vse mine v — grobu.

Koncem leta je oddal „Kerst“ v cenzuro. To je bilo ob onem času, ko je prišel iz Zagreba Gajev razglas na vse južne Slovanec.

Ilirija — evropska lira z razglašeni strunami? Treba jo je uglasiti, spraviti v soglasje: Koroško, Gorico, Istro, Kranjsko, Štajersko, Hrvatsko, Slavonijo, Dalmacijo, Dubrovnik, Bosno, Črno goro, Hercegovino, Srbijo, Bolgarsko in Spodnjo Ogrsko?

Enoten jezik?

O, da. Lepa ideja. Le nevarna za pokojno speče, napol germanizirane Slovence. Počakajte! Počakajte, da prodre pri nas med narodom slovanska zavest. Morda takrat —?

Prešeren je mnogo razmišljal o tem. Pa najsi je razmišljal kakorkoli, videl je za Slovence edino rešitev le v živem narodovem jeziku.

Na Hrvaškem pa so vzbuknili plameni narodnega navdušenja. Močno jih je podžgala madžarska zahteva, ki je prodrila na požunskem državnem zboru, češ, da se morajo v hrvatskih šolah poučevati vsi predmeti v madžarskem jeziku. Pretirana zahteva je vzbudila Hrvate, jih vrgla v razvoju narodne zavesti za petdeset let naprej. Madžarski bič je užgal ogenj v njihovih žilah. S silnim navdušenjem so se oprijeli ideje enotnega ilirskega jezika, enotnosti vseh južnih Slovencev tudi graški slovenski dijaki, med njimi posebno Vraz, ki se je ves oklenil ilirske ideje in ilirščine, posebno odkar je v Gajevi „Danici“ izšla njegova prva tiskana pesem.

Prešeren je le od daleč z utrujeno dušo sledil vsem naporom „Ilirov“. Ko ga je Kastelic nekoč vprašal, ali ne misli v „Illyrisches Blatt“ priobčiti pesmi, ki jih je po Smoletu — Andrej je slučajno potoval v Gradec — poslal Stanko Vraz, je Prešeren vzdihnil z bridko ironijo:

„Kdo jih bo bral? Jaz pišem vendar v nerazumljivi kranjščini, a moram svoje pesmi predstaviti v nemščino, če hočem, da me razumejo vsi „Kranjci“. Kako bi torej razumeli Vrazovo hrvaško-štajersko-slovensko čobodro? Saj je ne razumem niti jaz.“

Ostal je trdno pri svojem prepričanju in se ni dal pregovoriti.

„Ti le glej, da kmalu vzrediš svojo novo „Zhbhelizo“. Ča hočeš, pa ji primešaj nekoliko ilirskega medu — bomo videli, če ji bo teknil in bo zato prej vzletela.“

Kastelic je s kislim obrazom spravil jedko zbadanje. „Zhbheliza“? Zdaj, ko ni več Čopa, da bi se pulil in rval z njenimi cenzorji in kritiki? Ne!

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

Noč je pozna. Tomo, Mare in Kata so šli že davno leč, utrujeni od celodnevne naporne delo. Tudi Njego se je ta večer proti svoji navadi rano vrnil. Le Eve še ni doma ...

S stričevega doma grede je napravila dolg sprehod.

Večer na obali.

Nad otokom visi luna kakor velik lampijon in beli s svojim sojem cesto na obali. S šumenjem reže tišino delfin. Sikajoče se penijo vali, ki jih povzroča, in od časa do časa se žival prevrne v vodi ko bleščeč lik iz črnega premoga.

Jug bo. Delfin ga oznanja, če zaide z odprtega morja med otoke.

Cesta je razkosana v bele madeže mesečine in črne sence, ki jih slika luna, sijoča skozi smokvino in mandljevo listje ob cesti.

Nad senco zida, ki se vleče ob poti, plava torso dekleta in njena senca drsi po morju tik ob obali.

Črički pojo v vinogradih. Z nenaravno belo lučjo je oblit pomol. Rdeče mežika dvojje luči s pristaniškega svetilnika, temndordečih ko dvojje svetilk, oblitih s krvjo.

Eva sedi na skrajnem robu pomola, gleda luči in premišljuje, čemu sličijo.

Srcem, v katerih je zagorela ljubezen?

Ali je dvojje takih src v tem selu, ki že davno pokojno spi? Dvojje takih luči?

Luna visi nad gričem, ko da sveti samo temu otoku.

Črno se riše senca skrivljenega bora na osvetljenem nebu in skozi temno listje smokve pogledujejo koščki lune kakor zreli svetli sadovi.

Črna nemirna lava je morje, po njej se pretaka reka živosrebrnih cvetov: mesečina. Veter teče za dekletom po pomolu v čevljih šumečega uvelega listja. Iz dalje mežika luč skrivnostnega svetilnika, kot plesoča kresnica, in iz temnega sela se oglasi otožna, zategnjena pesem moških glasov.

Morje klokoče ob breg. Daleč na obzorju raste zlata zvezda, po morju prihaja bliže in bliže. Prav tako neznano, nepričakovano čudo, ki ga sprva ni moči spoznati, je kakor Evina ljubezen do Njega, ko se je prebujala.

Soj raste in se veča, podoben je zlati postavi, ki plava z razširjenimi rokami tik nad morsko gladino. Ribiška ladja je in svetloba, ki je tako skrivnostna iz dalje, je luč, svetilka na kljunu ladje.

Pesem čričkov plava nad otokom v mesečini kot zbor nevidnih stvari in iz sela se oglašá samotén pes. Laja... laja...

Eva gre v kaštel. Na vrtu postoji pred pergolo in gleda na morje. Tako čudovito lepo je, da je sleherni dih čaša božanskega nektarja, ki ga nalivajo bogovi iz noči. Objeti vse to, vsrkati vase — kdo bi to mogel —?!

Eva široko razprostre roke, kot v objem zvezdnatemu nebu, glava z zaprtim očmi ji omahne na tilnik in misli: Ko bi bila nekoč pokopana v mrzlo prst, v teman grob? Ne, ne... Sežgana v pepel in raztresena v morje, da bi iz svojih najmanjših delcev tvorila del korale, da bi bila kos alge in bi pljuskala z valom ob bok velikih in majhnih ladij, se izgubila v naročje školjke, obležala na neznani obali kot majcen del prirode, da bi bila z morjem tako prostrana... prostrana... preko celega sveta...

Zdi se ji, da se ji bliža nebesni obok, da ga je zajela v svoj objem in diha z njim dih večnosti...

Velik postane človek, iz vsakdanjosti izraste v taki noči ob morju. Kralj vsega tega, kar ga obdaja, postane, nič majhnega, nič malenkostnega ni v njem. Svečenica narave je Eva, ko stoji oblita s sojem mesečine med stebri pergole.

Dekle odpre oči in zagleda v oknu svoje sobe Njega, ki negibno zre nanjo kakor privid.

S koraki noči, rahlimi, sanjskimi, gre Eva v kaštel.

Okno njene sobe ostane temno. V njem se ne užge soj svetilke. Čemu —? Mesečina, luč Evine ljubezni in zibelj Njegove strasti so plameneča igra luči...

Tomo je videl oditi Njega v Evino sobo in ne ve, ali se je vrnil iz nje ali ne.

Ure minevajo...

Ljubosumje mu ne da spati. Od Marine strani se odtihotapi na vrt. V Evinem oknu ni luči. Ali je Njega pri nji —?

Tomo sede v senco oddaljenega drevesa in gleda v okno. Glasu ni čuti.

Nenadoma zavrešči nad njegovo glavo kukumavica in Tomo se spomni one noči, ko ga je Eva poljubila. In tu, tu je sedel Njegonekega večera in pel Evi, Tomo ga je slišal; in gledal je v njeno okno prav tako kakor zdaj on. Ta misel mu ne da obstanka. Noče biti kot Njega. Da, njegov brat se je vdal njenemu vplivu, četudi se roga Tomu, kadar ga svari pred njo.

Tomo ne ve prav, čemu ju zalezuje. Zdi se mu, da nista ustvarjena drug za drugega, ne smeta se navezati drug na drugega — Ne, saj ni ljubosumen, a rad bi stopil mednju in zakričal Njegu: „Tvoj svet je tu, pri nas; t a otok, to morje, te žene! Ne izneveri se nam! Ali te nas je sram?“ In vendar ve, da je Njega ponosen na vse to, da ne bo nikoli zatajil svojega doma, in vendar je nekaj v njem, kar ga odteguje...

To dekle pa je kakor cvet iz tuje dežele, čigar vonj je omamen za one, ki ga niso vajeni. Tudi Tomo čuti to, tudi njemu je zmedla razum. Ne, odsej se ne bo več brigal zanju, naj hodita svojo pot — — — To je njegov trdni sklep. Vstal je in hoče v hišo. Ko nalahno odpira hišne duri, začuje, da so zaškripala vrata Evine sobe in se tihi Njegovi koraki oddaljujejo po stopnicah v zgornjo sobo.

Neslišno odpre hišne duri in prisluškuje. Z vso močjo se opre ob podboj pri vratih, čuti, kako se dviga v njem občutek, ki mu ne ve imena. Zobje se mu zagrižejo v spodnjo ustno in njegov pritajeni dih je hropenje. Med vrati v okviru mesečine stoji, krčno se mu zvije telo, ko ga duši pritajeni dih.

Torej je vendarle res, česar se je že dolgo bal —!?

Tomo ne ve, da je odpiranje vrat zbudilo i mater Kato in da starka vidi skozi napol pripravte duri svoja sinova. Onega, ki je morda srečen odšel od Eve, in drugega, ki se bori sam s seboj.

Tomo zapre hišne duri in se vrne na vrt; ne more spati, ne, zdaj bi ne mogel zaspati — — — Hoditi mora, da se pomiri.

V hipu, s čutom matere, je razumela Kata vse. Gluho tišino prekinjajo kriki kukumavice, vresečče na vrtu.

Kata se v temi pritiplje do zakonske postelje, kjer je nekoč Duje ležal mrtev in ona v vročici; pa poklekne na tla, zakoplje lice v dlani in moli: „O, Gospod, ne vpelji nas v skušnjavo in reši nas vsega hudega... Amen.“

Se in še ji ponavljajo ustne te besede in solze, velike in težke, se ji utrinjajo iz trudnih oči ...

* * *

Naslednje jutro se srečata Eva in Kata na vrtu. Eva je pritekla v kopalnem plašču z obale, kjer se je kopala. Od mokrih kodrov ji prše vodne kaplje, ko teče skozi vrt.

„Dobro jutro, majka Kata!“ ji zakliče smeje, „Evo me, naravnost iz morja prihajam!“ in obstane poleg Kate.

„Dobro jutro, hčerka moja —“ pravi Kata s svojim prijaznim, otožnim smehljajem in v hipu ve Eva, da je Kati znano vse. Z rjavjo zdelano roko jo je Kata pogladila po lasih. V glasu in kretnji je kakor rahel začuden očitek nad vse tvegajočim pogumom. Za hip se srečata njuna pogleda, se zresnita in Eva razume pomembnost besed: hčerka moja —

Iz Katinega pogleda sije materinska ljubezen do sinov in najde odsev v Evinih očeh, ter spozna, česar Njega in Tomo nista spoznala: da Eva Njega resnično ljubi.

Eva vdihne čisti jutranji zrak in pogled ji gre preko morja in otokov.

„Lepo je živeti, majka Kata —!“ vzdihne globoko iz vsega srca, prevzeta od svoje mladosti in sreče.

S skopimi besedami „hčerka moja“ in „majka Kata“ sta si priznali dvoje življenjskih zgodb, ljubezen, zahvalo in skrb.

Nekaj časa zreta obe za parom belih galebov, ki krožita in rišeta s svojim letom nevidne črte v modrino neba, dokler družno ne odletita.

Nasmehmeta se druga drugi in se razstaneta.

To ni več nasmeh, kakor ga izmenjavata gospodinja in gostja, ne, to je nasmeh dveh žena, ki ljubita — — —

* * *

Siv dan je priplaval kakor žerjav in razpel svoja krila nad otokom: mrzla burja se zaletava z vso močjo preko valov. V verigi vročih dni je sprememba v hlad blagodejna.

Eva stoji s stricem in gosti pri oknu in gleda na morje. Jadrnice, do vrha obložene s travo in osatom, se boré z nasprotnim vetrom. Jadra so zvitá in močje in žene veslajo z vsemi močmi, kljub temu se komaj vidno pomikajo naprej. Prebivalci enega izmed sosednjih otokov so, ki so šli po travo na otok v bližini. Pomanjkanje krme za osle in mezge jih sili, da hodijo ponjo na nenaseljeni otok, kateri je njihova last; toda samo ob času, ki ga določi občina, smejo ponjo.

Stari gospod razlaga svojim gostom, da domači otočani še niso dobili dovoljenja, da pa ga bodo skoro.

„O, to mora biti lepo, to moram videti —“ pravi Eva. „Šla bom o priliki z njimi!“

Jadrnice so usmerile pravec proti zalivu, kjer stoji hiša starega go-spoda. Burja je tako protivna, da ni mogoče veslati proti nji, zato so okrenili ladje iz severne smeri proti vzhodu in plovejo hitreje.

Kmalu pristanejo v zalivu.

Domači otočani so jih zapazili in nekaj se jih je že nabralo tam.

Po kratkem besedovanju z onimi v ladjah odidejo nekateri v selo, odkoder se kmalu povrnejo, noseč dolge močne konope v rokah. Kolikor je vesel v vsaki jadrnici, toliko ljudi ostane v nji, ostali pa se izkrcajo, pri-trdijo izposojene vrvi na kljune ladij in jih vlečejo tik ob bregu iz zaliva proti severni strani otoka. Oni, ki so ostali v ladjah, jim pomagajo z veslanjem. Nekateri si dajejo znake s kriki, drugi pa korakajo in prepevajo neko pesem v ostrem odsekanem ritmu ter vlečejo ladje. Živo je na obali: gledajoči otočani pomagajo deloma vleči, zopet drugi pa dajejo nasvete ali zbijajo šale.

„Kam plovejo zdaj ladje?“ se zanimajo gostje.

„Na najsevernejšo stran našega otoka,“ jim pojasni stari gospod, „če se medtem poleže veter, bodo lahko veslali domov, morda pa se okrene in z vzhodnim vetrom bodo lahko prispeli na njihov otok, ki leži severozapadno od našega.“

„A kaj če bo še vedno pihala burja?“

„Potem bodo pač morali čakati na našem otoku, dokler ne neha.“

„Ubogi ljudje!“ jih pomilujejo gospodične. „Kako se morajo truditi! Od ranega jutra so že na nogah, morda ves čas brez jedi — — —“

„Nič jih preveč ne pomilujte,“ se smeje Evin stric, „vajeni so tega. Kadar gredo od doma na tako vožnjo, se založe z jedačo in pijačo, ker vedo, da jim vreme lahko vsak čas kakšno zagode. Saj ste opazili, da tu na otoku ni niti enega voza in konja, bili bi tudi brez pomena — samo osle in mezge imajo in zato je vsak, kdor le more, lastnik čolna, ta jim nadomešča voz — samo, — žal, zanesljiv ni tako!“

Jadrnice polagoma izginjajo za ovinkom iz zaliva. Z bučanjem vetra prihajajo raztrgani zvoki klicev in padajo v šumenje razpenjenih valov.

* * *

Njega je izpolnil Evin željo. V luki sta se vkrcala na čoln, ki plove z drugimi v ranem jutru proti bližnjemu otoku. V nekaterih čolnih so osli in mezgi; otočani so jih vzeli s seboj, da bodo natovorili nanje krmo in jo znesli z višjih, bolj oddaljenih predelov do čolnov na bregu.

Smeh in šale se glasno razlegajo nad vodno površino. Vetra še ni, zato veslajo žene, stoje, vsaka z enim veslom, obrnjene proti kljunu ladij, kakor je navada. Po enourni vožnji se izkrcajo na otoku.

Strmo, kakor ena sama velika sivozelena gora kipi iz morja. Nekoč je bil poln oljk, mandljev in vinogradov. Hiše ni bilo nikoli na njem, a obdelovali so ga, ker je bil rodovit. Med vojno pa, ko so odšli možje in so ostale doma samo žene, otroci in starci, je pozimi primanjkovalo drv in zato so posekali na slepo brez preudarka bore, ki jih je bilo mnogo tam. Ker drevje ni več ščitilo otoka pred močnimi vetrovi, so raznesli in odnesli viharji rodovitno prst, neobdelani vinogradi so podivjali in iz plodnega otoka je nastala puščava. Oljke so se posušile druga za drugo in z njimi vse, kar je rodil otok. Trava in osat sta prerastla ostanek plodne zemlje.

Niti poti niti steze ni na vsem otoku; samo kamenite nizke ograde, ki so obroblyale nekoč vinograde, se še razprostirajo po otoku, ki dela vtis razvaline.

Otočani so se izkrcali in posamezne skupine so se razdelile v različne smeri. S seboj so vzeli nekake krive nože, podobne srpom, ki jih uporabljajo za rezanje osata.

Eva in Njego sta ostala na obali ter se kopljeta, opazujoč žene in može, ki mrgole kot delavne mravlje po bregu in znašajo vsak svoj kup trave.

Jadrnice so pristale na različnih krajih in se ne bodo vrnile skupaj domov, zakaj nekaterim gre delo hitreje od rok, drugim zopet počasneje. Vsak je zatopljen v svoj posel.

Eva občuduje žene, ki prihajajo po bregu z velikimi tovari trave na glavi. Kupi, ki jih nosijo na glavi, so tako veliki, da jih objemajo komaj štiri roke. Z mirno, kraljevsko hojo prihajajo žene po strmem skalnatem bregu. Krila so si zavihale spredaj za pas, da jim je videti noge visoko nad kolena, v belih nogavicah in belih spodnjih hlačah, ki se oprijemljejo stegen in se končujejo pod kolenom.

V žgoči solnčni pripeki znašajo travo in se pogovarjajo na veliko daljo, kajti v mirnem jutranjem zraku je čuti vsako glasno besedo skoro z otoka na otok.

Eva in Njego sta si vzela s seboj hrane in pijače za ves dan. Odpeljati se nameravata s kako ladjo, ki se bo vrnila šele proti večeru. Na vrh otoka sta namenjena pozno popoldne, da si ogledata razgled po sosednjih otokih.

Od časa do časa steče dekle v breg ter gleda od blizu, kako režejo travo, ali pa poskuša brezuspešno tudi sama, kajti osat jo zbada v nežne, tega dela nevajene roke.

Polagoma se polnijo čolni z odrezanim zelenjem, jadro za jadrom se dviga in odpeljava čoln z otoka.

Dalje prih.

Dve materi

Sanda Jovčeva — Iz bolg. P. Hočevarjeva

Njene oči se več ne srečavajo z visokimi bregovi, pogled se več ne potaplja v mehko zelenino hrastov, duše ji ne polni tišina planin. Po brezmejnem polju begajo sedaj njene oči, pogled ji hiti po vsemirju in do sega belo črto na obzorju. V tem mestu, posutem sredi ravnine, tudi solnce zahaja nizko, prav do same zemlje, se trkali po njej kakor rešeto in ugaša tam nekje. Pri njih na vasi ni bilo tako. Vedno je vzhajalo na vrhu planine in je tudi zahajalo nekje za goro. Posebno bolešno se ji zdi ropotanje voz, neprestano piskanje odhajajočih in prihajajočih vlakov, veliko mesto jo utruja z vsem: z novim, nepoznanim, tujim. Čuti, kakor bi imela mrzlico, ki je prešla že tudi na otroka. Tudi otroka nekaj boli, šibki njegov glasek hrope na njenih prsih, ostri in bolni stoki se zbadajo v njeno srce. Dete pojema kakor ogenj na ognjišču, ko ga izsesava zimski mraz.

Dete pritiska k sebi in hodi po predmestnih ulicah, kjer se male nizke hiše stiskajo druga k drugi kakor gobe in se srečavajo žene v siromašnih obnošenih oblekah, prav take kakor ona. Brez cilja gleda predse. Na križišču zgreši pot ter zavije v široko, neznano ulico. Zadnje zvonjenje odmeva po mestu. „Ave Marija zvoni“, si misli in zagleda veliko kupolo z zlatim blestečim križem. Spomni se, kaj ji je rekla danes neka ženska, ko je pogledala bolnička: „Pojdi, Bogu se priporoči. Moli za njegovo zdravje.“ In stopinje jo nehote zaneso proti cerkvi.

Toda večernice so že minile, verniki so se razšli, vonj iz kadilnic se je razgubil, sveče, iztrpljene kakor človeške duše, skoraj dogorevajo. K podobi svete Device zavije. Razburjeno prestopi prag in se ustavi pri drugem koraku: ali naj bi šla bliže k sveti podobi ali naj bi se obrnila. Dnevna svetloba se je pozlatila, mrači se, v cerkvi pa je tiho, pobožno tiho, kakor v kraljestvu svete tišine, kjer se stisnjena in grešna duša sprošča greha, skrbi in bede. Samo stari cerkovnik stoji v preddverju pred skladanico rumenih sveč. Še okleva. Oči upre v podobo svete Device z velikim zlatim okvirjem. Pozlatina tajinstveno blešči sredi naraščajoče teme.

Lepa mlada žena z dekliškim izrazom in z občutkom materinske sreče gleda svoje polno, lepo dete. Nepričakovano privzdigne lepa mati oči in se nasmehne trpinko. Tudi prikima ji obraz na sliki. Ona pa se mu približa s plahimi koraki. Od vsepovsod jo gledajo stroge oči svetnikov, ki so oblečeni v razkošne obleke ter se košate z zlatimi in srebrnimi rokami in sijaji, lesketajo se veliki lestenci iz belega stekla; visoki izrezljani prestoli z zlatim in rdečim plišem, svečniki, dragocena preproga in tisti gospodovalni belolasi stavec gori v kupoli so jo čisto zmešali. S povešenimi očmi stoji osramočena kakor prava beračica pred pravičniki, ki se tope v zlatu in razkošju.

„Zakaj si se hotela vrniti?“ jo pohlevno vpraša sveta Devica.

Ona molči.

„Ti nisi od tukaj,“ ji pravi sveta Devica.

„Iz Kolib sem,“ ji odgovori in se v tistem trenutku znajde v rojstni vasici: kupček hiš se stiska ob vznožju bregov, petje ptičic sliši, gozd šepeta, ona pa v mislih zabrodi s kozami.

„Čemu si prišla sem?“ jo izprašuje sveta Devica.

„Doma nimamo kaj jesti. Delo iščem.“

„Ali ga nisi dobila?“ jo skrbno vpraša sveta Devica.

„Včeraj sem čistila veliko, jako veliko hišo. Notri je bilo toliko stvari, pa sem se zadela in bi bila kmalu razbila belega kamenitega človeka. Roke imam trde, pa...“

„Povej, sestra.“

„Otrok mi je zbolel.“ Sedaj vzdigne oči in upre pogled v otročička. Beseda ji zastane in obmolkne. Obraz se ji pomrači.

„Pripoveduj naprej, pripoveduj.“

„Kaj bi ti pripovedovala o svojih hudih nadlogah. Ti me ne moreš razumeti, mati, — kaj ti več...“

Sveta Devica jo žalostno pogleda.

„Zakaj misliš tako?“ se začudi. „Pripoveduj.“

„Otrok mi je zbolel. Mleko se mi je posušilo, pa je shiral.“ In pogleda otroka. Kakor da bi mucico držala v roki. Glasno je zacvililo v njem in žalostno obrača plamteče mrzlične oči.

„Tvoj,“ govori dalje, „pa je debel, zdrav. Iz rdečih ličk mu bo kar kri udarila.“

Sveta Devica jo dobrodušno pogleda:

„Poslušam te,“ in upre pogled vanjo.

„Naša kočja je nizka in mrzla — ni kakor tvoj dom tukaj.“

„Poslušam te, sestra.“

„Ti si lepa in okinčana kakor dekle in tudi svetniki so vsi v zlatu. Ne veste, kaj je revščina. Kako bi vendar mogli razumeti moje uboštvo? — uboštvo, ki je po svetu...“

Pa jo odtujeno pogleda.

„Ne glej me tako,“ pravi sveta Devica, „ne jezi se, preženi jezo iz srca. Jaz nisem debela, sita in zadovoljna — tako so me samo narisali. Veruj mi, da me teže ti zlati sijaji, te okovane roke, bleščeče in drage obleke. Tudi moj otrok ni tak — tudi on je hodil bos po zemlji v zakrpani srajčki.“ Sveta Devica vzdihne in govori:

„Tudi svetniki so hodili bos, v priprostih oblekah. Tudi oni so hodili spat lačni in utrujeni, pod slamnatimi strehami so ležali.“

„Res je tako, verjemi nam,“ se oglasio svetniki. „Na, poglej!“

Nenadoma padejo z njih bogata oblačila, na podobi se prikažejo ljudje s šibkimi postavami, v preprostih haljah in z izpitimi lici, samo oči jim gledajo poduhovljeno v bodočnost.

„Tako je, sestra. Tudi jaz si ne želim takega bogatega doma. Raje imam malo cerkvice v vasi — še veš, tam, kamor si hodila molit na Jurjevdan.“

„Kaj bi ne vedela.“ Žopet zagleda domačo vas, malo, z apnom pomazano cerkvice in dobrodušne oči svetnikov v priprostih oblačilih.

„Vidiš, tisto cerkvice, ki jo v duhu gledaš, imam jaz rada. Ne jezi se. Ljudje vse predrugačijo, še se ne morejo iznebiti laži. Jaz pa nosim njihov greh. Daj, sestra,“ sveta Devica iztegne roke, „pridi bliže k meni, jaz sem tvoja sestra, tvoje uboštvo je tudi moje uboštvo.“

Čelo si začuti prilepljeno na sveto podobo, obe ženi se objameta, spojita svoje solze in trpljenje.

V cerkvi se je stemnilo. Lučke zaplapolajo, rumeni plamenčki zatrepetajo in ugasnejo.

Kar zavpije rezek glas:

„No, pojdi ven... zaprl bom...“

Zdrzne se in ozre. Strogo in z mrzlimi očmi jo gledajo svetniki iz pozlačenih okvirjev, zlati sijaj se blešči okoli glave svete Device, vse zadovoljne in srečne, ogromni lestenci težko vise od stropa. Le na preih ji še leži vedno enako slabo, onemoglo detece, ki stoka s pojemajočim glaskom in gleda s plamtečimi mrzličnimi očmi.

Pismo

Anica Černejeva

Vprašujem v noč
in sredi te noči
razumem tiho v srcu,
kaj si mi.

O, dragi, vem:
ničesar ni
tako resničnega v meni
kakor ti.
Zato ne čutim
trdih, trdih dni,
zato jih nosim
in živim naprej. —

In hodim mimo
žalostnih ljudi,
prosečih rok,
izjokanih oči,

in vendar hodim
in živim naprej.

Kako bi mogla,
mislim, dragi, glej,
ko ni trpljenju
res nikoder mej.
Še v srcu ne,
ki daje in trpi.
Pretrde so, premračne
te poti —
Saj bi ne mogla,
dragi, toda ti
si zdaj, nocoj
in vse te čudno
težke dni
ves svetel, tih
in drag z menoj.

„Nova žena“.

Angela Vodetova

I.

Človeka oblikujejo razmere, v katerih živi. S tem pa nikakor ni mišljena samo njegova neposredna okolica, njegov dom, njegova družina, njegovo delo, temveč prav tako tudi čas, doba, ali bolje: družba v širjem smislu, družba kot plod gospodarskih in kulturnih vplivov te dobe.

Z razmerami, ki so nujno povzročile tudi izpremembo ženske duševnosti, se je izpremenil tudi njen odnos do soljudi, predvsem do moža. Ta izprememba je gotovo veliko večja v mestu kot na kmetih, večja v deželah, ki so naklonjene ženinemu razvoju, kakor pa tam, kjer ta razvoj ovirajo. Vsekako pa je razlika med nekdanjimi in današnjimi časi tako velika, da se v današnjem vsesplošnem vrenju poraja tudi nov ženski tip, ki ponekod že stopa v ospredje, dasi še davno ni izoblikovan in izgrajen. Zato je tudi pojmovanje novega ženskega tipa precej različno pri posameznikih, ki skušajo iz prvih, marsikdaj nejasnih obrisov podati določeno sliko. Med onimi, ki so hotele izoblikovati podobo nove žene z lastnim življenjem, je posebno znana ruska pisateljica in političarka Aleksandra Kollontajeva. Svojo zamisel nove žene je zajela v več spisih, ki so v mnogih odlomkih odraz njenega lastnega življenja.

Posebno jasno označa novo ženo v enako imenovanem sociološko-literarnem spisu, kjer pravi:

„Nova žena lahko mnogo oprostí, s čimer bi se mnogo teže sprijaznila prejšnja žena: ne moti je močevno slabo materialno stanje, ker zna sama zaslužiti, prezre tisoč nepozornosti napram sebi, celo nezvestobo, toda ona nikdar ne pozabi in ne oprostí nespoštovanja svojega duhovnega jaza, svoje duše. Za ženo prošlosti je bila nezvestoba ali izguba ljubljenega moža največja bol; za ženo naše dobe pomenja izgubo, če postane nezvesta sama sebi, svojemu jazu v korist ljubljenega moža, za ceno ljubezenske sreče. Nova žena ne samo, da se brani spolnih verig, ona protestira tudi proti ljubezenski ječi. Žena, ki je bila vajena, da se popolnoma izgublja v ljubezni, se danes plaši pred njo, ker se boji, da bi moč čustvovanja ne prebudila v njej atavističnega nagnjenja, da postane „senca moža“, da se izgubi, da opusti svoje delo, svoj poklic, svojo življenjsko nalogo. To je protest žene naše prehodne dobe, žene, ki se še ni naučila, združiti notranjo svobodo in nezavisnost z ljubeznijo. Saj skozi stoletja niso ocenjevali dostojanstva, oziroma vrednosti žene po njenih človeških lastnostih, ne po njenih duševnih silah, temveč izključno le po bogastvu ženskih vrlin, ki jih je od nje zahtevala meščanska morala.“

To je karakteristika nove žene, kakor jo gleda Aleksandra Kolontajeva, ki jo motri pač skozi prizmo lastne miselnosti in lastnega življenja. Da je to tip današnje povprečne zapadnoevropske žene, nad tem upravičeno dvomimo.

Toda A. Kolontajeva je s svojim delom in življenjem dokazala, da je podala v tej označbi svoj pravi duhovni obraz, četudi sama v svojem življenjepisu pravi, da ne spada v novo žensko generacijo: „Jaz spadam še k oni ženski generaciji, ki je doraščala pred prelomom zgodovine. Ljubezen z njenimi razočaranji, z njenimi tragedijami ter z njenimi večnimi zahtevami po popolni duhovni harmoniji je igrala še zelo veliko vlogo v mojem življenju. Mnogo preveliko vlogol! Kajti vsled ljubezni sem potrošila brez haska in končno brez vrednosti veliko preveč dragocenega časa in energije. Me, žene prošle generacije, še nismo znale postati notranje svobodne. Naše življenje je bilo neverjetno zapravljanje duševnih sil, zmanjševanje delavnosti, ki se je izživljala v neizčrpnih ljubezenskih doživetjih.“

Čeprav je bila A. Kolontajeva — kakor sama pravi — produkt prejšnje ženske generacije, priča vendar njeno življenje, da je z energijo in zavestjo novega spoznanja izoblikovala iz sebe lik nove žene, kakršnega si je zamislila v svojih najsmelejših zahtevah.

Sama pravi, da se je že v zgodnji mladosti zavedela, da svojega življenja pod nobenim pogojem ne sme oblikovati po običajni šabloni. Slutila je, da se mora dvigniti nad samo sebe, če hoče pomagati drugim. Ta težnja, ki jo je že zgodaj zaslutila v sebi, je postala njena usoda.

Zato je tudi korakala baš nasprotno od smeri, ki ji je bila določena po njenem poreklu.

Ko jo hočejo starši stanu primerno poročiti, se upre ter poroči izvoljenca svojega srca, revnega inženjerja, po katerem nosi še danes svoje ime. Toda družinsko življenje ji pomenja po njeni lastni izjavi kletko. Bolj kot za družino se zanima za javna vprašanja. Po treh letih zakonskega življenja zapusti moža in otroka ter se popolnoma posveti delavskemu gibanju. Udejevuje se kot guvernica in pisateljica. Ker njeno politično delovanje ni v skladu z oblastjo, mora zapustiti Rusijo. V inozemstvu, kjer preživi devet let, nadaljuje svoje delo do izbruha ruske revolucije leta 1917, ko se vrne v Rusijo. Kmalu postane komisar (minister) za socialno politiko, kjer pokaže mnogo daru pri reševanju raznih socialnih vprašanj, posebno glede zaščite matere in otroka. L. 1922. jo imenuje moskovska vlada za legacijsko svétnico pri sovjetskem poslanístvu na Norveškem in kmalu nato za poslanika. Izkaže se kot izredno sposobna diplomatinja, zato jo imenujejo v Mehiko. Danes je poslanik na Švedskem. (S temi vrstami je le v toliko naznačeno njeno življenje in delovanje, kolikor je nujno potrebno za razumevanje njenega mišljenja, posebno z ozirom na ženo sedanjosti.)

II.

A. Kolontajeva je živila v dobi, ko je bilo treba razviti vse duhovne in telesne sile, ko je bilo treba izrabiti vsak trenotek. Kljub izredni delavnosti pa je našla dovolj časa, da je svoje misli in nazore tudi napisala. Poleg že omenjenega spisa „Nova žena“ je za spoznanje njenega gledanja na žensko vprašanje, oziroma na tisto stran ženskega vprašanja, ki obsega ljubezen, materinstvo, zakon in družino, najznačilnejša njena knjiga „Ljubezen treh generacij“.

V tej knjigi pokaže avtorica odnos med spoloma v pretekli in polpretekli dobi ter v času, ki sledi neposredno po revoluciji. To je mladina tretje generacije, v kateri se živo odraža revolucijska vihra, ki kakor silna povodenj ruši vse staro. Predstavnica te (tretje) generacije, ženja, pravi:

„Spolno življenje zame ne pomenja nič drugega kot preprosto fiziološko zadoščenje. Svoje ljubimce urejam po razpoloženju!...“

„Vi se čudite, da se vdajam moškemu, ki mi slučajno ugaja, ne da bi čakala, da se vanj zaljubim. Da se zaljubiš, je treba imeti čas. Jaz pa nimam časa. Mi živimo sedaj v dobi, polni odgovornosti. Gotovo je sem in tja manj dela... No, in pri tem opaziš, da ti eden ali drugi posebno ugaja. Toda za ljubezen ni časa...“

To je torej tip nove žene, kot si ga je ustvarila Aleksandra Kolontajeva in po katerem je skušala upodobiti tudi svojo lastno osebnost: žena, ki se posveča v prvi vrsti znanstvenemu in javnemu delu in ki ji to delo pomenja vsebino življenja. In če je treba izbirati med ljubeznijo in delom, se odloči nova žena za drugo možnost. To A. Kolontajeva jasno izpove v svojem življenjepisu: „Ljubezen, zakon, družina, vse to so mi bili podrejeni, prehodni pojavi. Bili so tu, vedno znova so se vpletali v moje življenje. Toda naj je bila ljubezen do moža še tako velika, takoj ko so njene

zahteve po ženski požrtvovalnosti prekoračile neko mejo, je vstal v meni protest. Morala sem proč, morala sem pretrgati z možem, ki sem ga sama izvolila, sicer — takšno je bilo v meni neko podzavestno čustvo — bi se izpostavila nevarnosti, da izgubim svoj lastni jaz. Tudi to naj povem, da niti en moški, ki mi je bil blizu, ni imel odločilnega vpliva na moja nagnjenja, stremljenja ali na moj svetovni nazor.“

Življenje Kolontajeve priča, da je v resnici tako čutila in ravnala, saj je zapustila moža in otroka radi dela za idejo. Tu je treba vsekako ločiti delo za idejo od javnega dela v običajnem smislu. Kolontajeva je živela v prevratni dobi pred rusko revolucijo in je delala vseskozi v revolucionarnem okolju. Vendar je pa odločilno za njeno delo dejstvo, da je izjemna ženska. Saj je med milijoni Rusinj razmeroma malo takih, ki bi sledile Kolontajevi v njenih nazorih in njenem delu; kadar se bodo pa razmere popolnoma ustalile, jih bo pa še manj. A če govorimo o „novi ženi“, moramo imeti pred očmi pač povprečno, ne pa izjemno ženo neke dobe. Toda ali bo povprečna žena, ne le sedanjosti, ampak tudi bodočnosti kdaj smatrala ljubezen za „ječo“, ali ji bo kdaj vseeno, kdo je oče njenega otroka? Ali se bo večina žen kdaj tako predala javnemu in znanstvenemu delu, da jo bo to delo vso prevzelo, da bo pomenjalo vsebino njenega življenja, a ji bo ljubezen samo bežen dogodek, samo tratenje časa?

Dasi se je ženska v marsičem spremenila, nam vsakdanja izkušnja kaže, da ta izprememba še daleč ne ustreza trditvi Kolontajeve:

„Za žensko naše dobe pomenja izgubo, če postane nezvesta sama sebi, svojemu jazu za ceno ljubezenske sreče!“ Res je, da se povsod najdejo zrele žene in mlada dekleta, ki se z vsem žarom svoje duše posvete delu za idejo. Toda število teh žen je razmeroma tako majhno, da se javljajo kot redke posameznice med tisoči. A tudi med temi je zelo redka tista, ki se odreče ljubezni zaradi dela.

Res je, da je danes odnos žene do moža drugačen, kot je bil v pretekli dobi. Resnica je tudi, da današnja žena, ki se mora odreči svojim najprirodnejšim pravicam, to je ljubezni in materinstvu, manj težko občuti to svojo usodo, ker današnje življenje tudi marsikateri neporočeni ženi nudi nadomestilo za ta primarna doživetja, a je tudi v drugih ozirih njeno življenje kot samske žene dosti bolj znosno, kot je bilo nekdaj, prav radi gospodarske osamosvojitve. Današnje prostost in neodvisnost pa večina žen gotovo ne bo porabila za to, da se bo prostovoljno odrekala materinstvu in globljemu ljubezenskemu doživetju radi dela. Nasprotno: ker ji ni treba iskati življenjske preskrbe v zakonu, bo tem lažje izživela svoje najprirodnejše čustvo ter si lastno življenje oblikovala tako, da bo čimbolj ustrezalo njenemu bistvu.

III.

Da nazori Kolontajeve ne ustrezajo niti težnjam današnje zrevolucionirane ruske žene, priča dejstvo, da so naleteli na hud odpor tudi v širokih krogih moških in žensk današnje Rusije. Med dvanajstimi zapovedmi nove spolne morale se glasi šesta: „Ljubezen bodi monogamna, prednost je

treba dati stalnosti pred menjavo. Filozofija Ženje (junakinje v Kol. „tretji generaciji“) je bolezen, ne razredni ideal.“

Posebno značilna o tem vprašanju je Leninova izjava: „Čeprav sem vse prej kot mračen asket, se mi zdi vendar tako imenovano „novo spolno življenje“ mladih — in pogosto tudi starih — kot nadaljevanje nekdanje meščanske prostitucije. Vse to početje nima s svobodo v ljubezni, kot jo razume pravi komunist, ničesar skupnega. Znana je famozna teorija, da pomeni za komunista zadovoljitev ljubezenskega nagona toliko kot „izpiti kozarec vode“. Ta teorija o kozarcu vode je napravila del naše mladine blazno. Postala je usodepolna za mnoge fante in dekleta. Njeni privrženci trdijo, da je marksistična, Jaz se zahvaljujem za tak marksizem, ki izvaja vse pojave in spremembe v ideološki gradnji družbe neposredno in premočrtno iz njihove gospodarske osnove. Tako preproste pa te reči vendarle niso... Znamenito teorijo o kozarcu vode smataram za nesocialno in nemarksistično... Friderik Engels je v svoji knjigi „Izvor družine“ pokazal, kako pomebno je, da se je spolni nagon razvil do individualne spolne ljubezni ter poplemenitil (prefinil)... Gotovo, žejo je treba pogasiti! Toda ali se bo normalni človek v normalnih razmerah vlegel v cestno blato in pil iz mlake? Ali tudi iz kozarca, čegar rob je pomaščen od mnogih ustnic. Še važnejša pa je socialna stran: V tem dejstvu je socialni interes, dolžnost napram skupnosti...

Zdrav šport, telovadba, plavanje, potovanje, mnogostransko duhovno zanimanje, študij, raziskovanje! Vse to bo dalo mladini več kot večne diskusije o spolnih problemih in o tako zvanem izživiljanju. „Zdravo telo, zdrav duh!“

Zdrav ljudski instinkt jamči za to, da bo tudi na Ruskem sledila večina žen in mož nazorom Lenina, ne Kolontajeve.

Růžena Jesenská*

* V zadnji številki je bila v članku „Růžena Jesenská“ pomotoma slika Eliške Krasnohorske.

Književnost in umetnost

Marie Omeljčenková: Mé dojmy z Jugoslavié. (Praha 1935. „Slovanska žena“). Marija Omeljčenkova, ukrajinska pisateljica in novinarka ter urednica praškega lista „La femme slave“, je že znana naši širši javnosti. Lani je prebila delj časa med nami, obiskala naše kulturne ustanove, prebirala v naši licejski knjižnici ter predavala našemu ženstvu o Ukrajini in ukrajinski ženi. Iz Ljubljane je odšla na Jadran, v Zagreb in Beograd. Svoja opazovanja in vtise s potovanja po naši domovini je obelodanila v češčini pod naslovom: „Moji vtisi iz Jugoslavije“. V prijetnem pripovedovanju, z močnim povdarkom svoje osebnosti, opisuje naše kraje in naše življenje. Njena knjiga je svojevrsten vodič po Jugoslaviji. Ni mrtvo naštevanje lepote, zgodovinskih znamenitosti, kulturnih vrednot, temveč je topla, čeprav kratka označba nas in naše domovine, ki jo pa preveča vseslovska duša.

V šegavem uvodu opisuje pot od zlate Prage do Maribora — slovskega Merana. Posebna poglavja so: Bela Ljubljana; na bregu Jadrana; Zagreb, središče hrvaške kulture; Beograd, srce Jugoslavije; Ženski tisk. Posamezna poglavja obsegajo najvažnejše in najzanimivejše podatke iz zgodovine, kulturnega razvoja in stanja Srbov, Hrvatov in Slovscev. Vsebinska je zgoščena, tu in tam pomanjkljiva, česar pa ne moremo zameriti, kajti sam naslov nam pove, da je avtorica zabeležila le svoje vtise, ne pa napisala študije o nas. Zlasti zanimivo je poglavje o ženskem tisku v Jugoslaviji, kar je menda prvi poizkus podati občo sliko ženskega tiska pri nas. Na prvem mestu smo Slovske. Poleg strokovnih ženskih glasil imamo tudi več leposlovnih in modnih mesečnikov ter žensko založbo. Pisateljica nadalje živo razpravlja o ženskih društvih in feminističnem gibanju pri nas.

Poglavje o ženskem tisku je pravzaprav le osnutek za obširno študijo o delu slovskih žen, ki jo namerava ga. Omeljčenkova izdelati, ko bo ogromno snov zbrala in uredila. Na vsakem koraku čutimo v ukrajinski pisateljici velike vseslovske ideologije vez, ki naj združi vse Slovske k skupnemu delu pri zgraditvi skupnega slovskega kulturnega doma.

Knjigo krasi pokrajinski posnetki, ki niso vedno posrečeni. Res, težko je izbrati iz najlepšega najlepše — vendar bi bilo umestno, da priskočijo v takem slučaju v pomoč naši strokovnjaki, kajti ni vseeno, kaj naj krasi knjige o naši domovini, ki izidejo v inozemstvu. Najznačilnejše in najiminenitnejše bi morale najti pot v svet ter odpirati tuju naše lepote in znamenitosti.

Knjižici je dodana bibliografija del ge. Omeljčenkove. Umestno bi bilo, da bi se ta njena bibliografija ponatisnila v slovsščini s potrebnim komentarjem, ki naj bi seznanil našo javnost z delom ugledne ukrajinske kulturne delavke in iskrene Vseslovske.

Prepričani smo, da bo imela knjiga ge. Omeljčenkove velik uspeh med češko-slovsškimi sestrami, ki se resnično zavedajo pomembnega dela posameznih slovskih žen ter z vso vnemo podpirajo delo za zблиžanje slovskih žen in spoznavanje slovske kulture. Pa tudi za nas Slovske je prav zanimiva. (Knjiga se dobi tudi pri upravi ženskega sveta, cena Din 20.—). M. Ž. K.

Alma M. Karlin: Tränen des Mondes (Lunine solze) je naslov knjige, ki je izšla v založbi Paul Kupfer, Breslau. Alma Karlinova, ki je že med vojno obšla velik del Evrope in je takoj po vojni potovala po vseh deželah in morjih sveta, se je naposled zopet vrnila v svoje rodno Celje, v nove politične in kulturne razmere. Dasi je po rodu napol Nemka in je tudi njena vzgoja imela izrazito nemško obeležje, se je vendar tako spojila z domovino in njenim ljudstvom, da jo z mirno vestjo štejemo med svoje dobre ljudi. Spoznavanje tujih dežel in kultur, proučevanje žitja in bitja najbolj civiliziranih narodov in najbolj divjih plemen ji je izklesalo močno občedlovske zavest ter jo dvignilo visoko iznad smisla za imperialistična trenja narodov. Na potovanju okoli sveta si je nabrala toliko narodopisnega, sociološkega, umetnostnega in drugega znanstvenega gradiva, da

ga že dolga leta črpa iz svoje popotne torbe, ga prepaja s fantazijo in introspekcijo prave umetnice ter izdaja knjigo za knjigo.

Neprestano se vrača na daljni vzhod in zapad, ki sta še vedno neločljivo spojena z mistično dušo svojih davnih, davnih pradedov. Tudi „Lunine solze“ so iz tistega sveta, iz dežele in duše južnoameriških potomcev skrivnostnega plemena Inkov. Einsame Weltreise, Im Banne der Sudsee, Drachen und Geister ter drugi potopisni romani Alme Karlinove so priljubljene knjige po naših javnih knjižnicah, v nemški literaturi pa dokaz neoporečnega pisateljskega talenta avtorice.

P. Hočevarjeva

Popravek. — Spoštovana ga. urednica! — Prosim Vas, da objavite sledeči popravek k članku „Šolske izdaje pisateljev“ v zadnji številki Vašega cenjenega lista. Povest ge. Harriet Beecher Stowe: „Koča strica Toma“, ni mladinska povest, kakor piše vaša poročevalka, temveč je socialna slika življenja sužnjev v Združenih državah v sredini prošlega stoletja. Namen knjige je bil, da bi zbudila zanimanje ameriških mož in žena za to vprašanje in jih navdušila za odpravo suženjstva, s tem da opozarja ne le na zlo rabe suženjstva, temveč predvsem na zlo, ki je bistvo suženjskega sistema. Vse to sem se trudila dokazati že v svojem uvodu (v katerem se ne bavim toliko z delom pisateljice kakor z zgodovino suženjstva in borbe proti njemu v Združenih državah), razen tega mora to biti jasno vsakemu, ki je prebral pisateljčin lastni uvod knjige, ki sem ga nalašč zato sprejela v izbor, da bi izpodbila pri nas tako razširjeno napačno mnenje, da je „Koča strica Toma“ mladinsko delo. Ta oznaka je popolnoma nepravilna in ni pravična socialno in etično važnemu, pogumnemu delu velike žene. Pošiljam vam ta popravek, ker mislim, da bi moral ravno ženski list biti pravilno obveščen o delu vseh velikih žena. — Z odličnim spoštovanjem

Olga Grahorjeva

Rodna gruda in kmetiški stan v pesmi. Vabimo vse pesnice, ki opevajo kmetiški stan in domačo zemljo, naj pošljejo svoje tozadevne najboljše pesmi na naslov: Prof. Marijana Željeznova-Kokalj, Ljubljana, Marmontova 14, ker se pripravlja v Beogradu izdaja slovanskih pesmi z motivi iz kmečkega življenja. Obenem naj dodajo dovoljenje za avtorsko pravo in prevod.

Obzornik

Gospa Olga Ševčikova. Začudeno sem pred leti pogledala časopisno obvestilo, da bo predavala v Splošnem ženskem društvu o Boženi Némcovi ga. Olga Ševčikova, žena češkoslovaškega konzula v Ljubljani. Ne, žene naših konzulov — in povečini tudi drugih — se doslej razen malih izjem niso izkazale z globljim razumevanjem svojega posebnega položaja. Pasivno nastopanje poleg moža konzula ob raznih svečanostih je njih edina javna vloga. Že to je redka izjema, da se katera zanima za socialno stran naše manjšine v inozemstvu. Ali morda zato, ker pri nas žena še nima političnih pravic in ne more doumeti širjega pomena in globlje naloge, katero ima lahko predstavnik naroda v tuji državi. Ga. Ševčikova pa je Čehinja, kjer je ženam kulturno in politično delo že tradicija. Ko je prišla k nam, se je takoj začela učiti slovenščine, da je bolje spoznavala nas, naša stremljenja in naše potrebe. Prepotovala je z možem slovenske pokrajine, spoznala in vzljubila njeno lepoto, pa tudi dušo njenega prebivalstva. Zanimalo jo je zlasti naše žensko življenje. Približala se je našim društvom, seznanila z ženskim tiskom, videle smo jo na mnogih prireditvah in med naročnicami listov. Na naše povabilo je predavala v Splošnem ženskem društvu in v radiju in z veseljem nam je ustregla, kadarkoli smo se obračale nanjo za pojasnilo ali pomoč. Štela si je v dolžnost, da seznanimo našo ženo z napredkom Čehinj; prav tako pa ji je bil pri srcu tudi napredek naše žene, zato ga je hotela pokazati Čehinjam. Zanimala jo je zlasti ženska literatura. Naš roman Maše Slavčeve „Pod dalmatinskim solncem“ se ji je zdel primerno delo za

prevod v češčino, češ, da vsebuje lepo folklorno sliko Dalmacije z zanimivim prilivom sodobne svetske kulture. Pa ga je prevedla na češko. Z istim zanimanjem je sledila tudi našemu strokovno-gospodinjškemu pokretu in je privedla med nas tudi svojo mater, go. Ruženo Černo, organizatorico ženskega narodno-gospodarskega gibanja na Češkem. S svojim predavanjem, z navseti in spisi je dala ga. Ružena Černa marsikatero pobudo in smernico tudi naši „Zvezi gospodinj“.

Kakor se je vsa naša javnost pristrčno poslovala od g. konzula Ševčika, ki je ob vsaki priliki pokazal svoje resnično zanimanje za naš narod in se nam je po svojem izredno demokratičnem nastopu prijateljsko približal, tako smo tudi me žene v duhu spremile go. Olgo Ševčikovo ob odhodu iz Ljubljane s toplo mislijo in resničnim sesterskim pozdravom. Ur.

Naše delavke v borbi za delo in kruh. Letošnje počitnice so bile delavske žene bridko preizkušene. Po mnogih tovarnah in delavskih revirjih je delavstvo stavkalo za izboljšanje življenjskih pogojev. Tega meznega boja so se solidarnostno udeleževale tudi delavke. Po nekaterih tovarnah so stražile rhode in se borile proti stavkokazom. Ponekod so tako vztrajale na svojih mestih, da so tudi dejansko občutile krutost meznega boja, saj so jih nasprotniki celo preteпали. Toda žene se niso ustrašile, vztrajale so v borbi in podpirale tovariše, ako ne drugače, pa vsaj s tem, da so si prizadevale za primerno prehrano stavkujočih.

Nič manj niso bile preizkušene tudi žene onih delavcev in rudarjev, katerim je poleg vse dosedanje bede pretila še brezposelnost. Našim rudnikom je grozila najtemnejša usoda, našemu rudarskemu ljudstvu najbolj črna beda. Žene pa so se tresle ob misli, da bodo lakota, mraz in bolezen edini tovariši njim, možem in otrokom.

Delo za slovansko zблиževanje. Znana ukrajinska književnica Marija Omeljčenkova je lani prepotovala Jugoslavijo in proučevala življenje in delo naše žene. Mnogo je potem pisala o nas v čeških in ukrajinskih listih. Letos je šla na podobno potovanje v Bolgarijo, da se seznanji z žitjem in bitjem bolgarske žene. Obenem pa predava tam o drugih slovanskih ženah — tudi o Slovenkah — ter tako seznanja in kulturno zблиžuje slovanske narode, zlasti pa žene. Na Bolgarskem bo priredila tudi razstavo slovanskega ženskega tiska. Z njo potuje tudi njen mož, profesor Hrihorij Omeljčenko, kateremu je proučevanje slovanske zgodovine in literature prav tako življenjska naloga.

Društvo „Dom visokošolk“ v Ljubljani, Gradišče 14/I. V Ljubljani v Gradišču 14/ v prostorih stare Mundove zapuščine stoji „Dom visokošolk“, ki ima namen nuditi predvsem nadarjenim, v slabših gmotnih razmerah se nahajajočim visokošolkam Aleksandrove univerze ugodna, higijenična cenena stanovanja v centru mesta, domačo tečno hrano ter v skupnem bivanju vzbuditi čut za tovarištvo in socialni čut, ne glede na njihovo mišljenje.

Prošnje za sprejem v „Dom“ se vlagajo na odbor „Društva dom visokošolk“ v Ljubljani, in sicer za zimski semester od 1. do 15. sept., za letni semester pa od 1. do 15. februarja. Prošnji mora biti priložen imovinski izkaz staršev, zdravstveno izpričevalo, izpričevalo o univerzitetnih odnosno srednješolskih kvalifikacijah prosilke in obveza staršev, da bodo v redu plačevali prispevke za oskrbo prosilke v „Domu“. Minimalni mesečni prispevek znaša 150 Din, srednji 350, maksimalni pa 500 Din.

Cilj visokošolk naj bi bil čim tesnejše se združiti v varovanje svojih stanovskih interesov in v medsebojno spoznavanje. Zato vabimo vse one visokošolke, katerim je za resno in stvarno delo, da pridejo v naš „Dom“, ki naj bi bil središče naše akademske ženske mladine. — Odbor.

Vojna, vojna! V črni Afriki sicer, daleč po zemljevidnih črtah, a tako blizu po naših človeških srih. Žene vsega sveta se združujejo v skupnem klicu: Pogovorite se z razumom, kakor ljudje, ne kakor zveri. Ne uničujte človeškega rodu in sadu njegovih rok in duha!

VSEBINA 9. ŠTEVILKE

„Up sreče onstran groba v prsih hrani“ — Konec (Ilka Vaštetova)

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje (Maša Slavčeva)

Dve materi (Sanda Jovčeva - P. Hočevarjeva)

Pismo (Anica Černejeva)

„Nova žena“ (Angela Vodetova)

Književnost in umetnost: Marie Omeljčenkova: Mé dojmy z Jugoslavie (M. Ž. K.)

Obzornik

Priloge: Naš dom — Naša žena — Krojna pola in ročno delo

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—. Posamezna številka Din 6.—. Za Italijo L 24.—, posamezna štev. L 250 za inozemstvo Din 85.—. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. Odgovoren L. Mikuš.

Listnica uredništva.

Žarka H.: Vaš člančič premalo pove.

Dragotina: To, kar ste mi poslali, niso pesmi. Ako bi te vrstice napisali nevesti v album, bi se ji morda zdele lepe.

Kr. J.: Sami pišete: „Priznam, da sem Vam poslal skoraj najslabše stvari...“ Dragi moj, ako že vi sami tako sodite o svojih umetninah, kaj naj pa rečem jaz!

Darovi za tiskovni sklad.

Olga Kocmus 6 Din; Ivanka Milič 6; Anica Mozetič 15; Anica Loger 6; Tončka Gostič 2; Karolina Zadnik 6; Milka Mervič 5; Betka Habjan 6; Josipina Bizjak 3; Magda Rant Sirc 6; Fani Gabere 6; Roza Wagner 8; Poldi Ribarič 6; Božena Serajnik 12; Iv. Vidmar 2; Mari Lagoja 2; Janja Miklavčič 4; Marija Mikolič 4; Fanči Markon 4; Lojzka Kuhar 1; Marica Pregrad 6; Ivana Ahačič 5; Anica Šerko 6; Pavla Ilovar 2; Antonija Doljan 6; Fanika Kos 4; Louise Vodopivec 30; Marija Rojs 6; Jožica Kunčič 6; Jerica Pirc 4; Julija Plavšak 6; Mary Brus 4; Greti Šerbec 2; Mara Sancin 1; Slava Meljnikova 2; Mira Otrin 4; Anica Jerman 2; Pavla Lavrenčič 12; Zora Stegu 6; Marica Legiša 5; Terezija Kosi 6; Gabrijela Mihelj 2; Zora Štimnikar 2; Ant. Štambuk 6; Jožica Žunič 4; Vidosava Leskovšek 3; Lučka Kunčič 3; Greti Šerbec 2; Milka Pirnat 6; Marija Resteiger 6; Fani Novak 2; Marija Grad 4; Milka Vrančič 6; Minka Gajič 6; Rozala Draksler 2; Franja Iršič 6; Helena Rebek 550; Mari Vidmar 1 Dol; Mimi Meden 8 Din; Olga Zevnik 4; Kristina Poček 2; Francka Novak 1; Lela Mirk 5; Merica Krpan 15; Ivanka Rusjan 15; Milica Kjuder 3; Pavla Perčuh 3; Zinka Prelogar 6; Zorislava Lasič 2; Amalija Kerševan 10; Marija Omahen 6; Anica Preprost 5 Lit; Ivanka Trnka 15 Din; Matilda Živec 15; Ivan Majer 16; Ivanka Šparemblek 4; Slavica Rozman 3; Minka Osterc 4; Betka Oblak 5; Albina Vertačnik 5; Tončka Gostič 2; Ana Može 3; Elza Linke 2; Marica Pleskovič 3; Marija Dugar 3; Jožica Hodnik 2; Lida Jevšček 3; Lojzka Stanonik 1; Malči Kerin 2; Matilda Šmid 6; Silva Janžek 3; Isabela Ferjan 3; Ivanka Mastnak 3; Slavica Zaman 8; Zvonka Fele 2; Adolf Radan 8; Ana Turk 3; Terezija Cigoj 3. — Iskrena hvala vsem cenjenim darovalkam!

MED POLETJEM IN ZIMO

imamo jesen, ko postane letni plašč prelahhek, a zimski še pretopel. Tivar prinaša celo vrsto prehodnih plaščev. Takozvani „Dubl“ so nosili samo moški, toda se je izkazalo, da je posebno prikladen tudi za dame. Pri volnenih dubl- plaščih angleške fazone so posebno povdarjena ramena. Kratki ali široki „dragoner“ z 2 ali 4 dekorativnimi gumbi lahko zapenjajo in obogatujejo linijo plašča. Bolj kot po sliki in opisu boste že na prvi pogled spoznali odličnost naših modelov. Posetite eno od naših prodajaln Tivar oblek, kjer Vam bodo plašče najpripravneje razkazali brezobvezno za nakup.

TIVAR OBLEKE